

ФОНД АКТИВНИ ГРАЖДАНИ БЪЛГАРИЯ ПО ФМ НА ЕИП 2014-2021 г.

Фондация „Български адвокати за правата на човека“, в партньорство с Българския хелзинкски комитет, изпълнява тригодишен проект „Международните правозащитни стандарти на фокус“ с финансова подкрепа, предоставена от Исландия, Лихтенщайн и Норвегия по линия на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство.

ЕЛЕКТРОННО ИЗДАНИЕ

БЮЛЕТИН

СЪДЕБНА ПРАКТИКА ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

Брой 63, август-септември 2021 г.

В настоящия шестдесет и втори брой на бюлетин „Съдебна практика по правата на човека“ ще намерите кратки резюмета на решения, постановени през август и септември 2021 г. от Европейския съд по правата на човека („ЕСПЧ“) по дела срещу други държави, анотации на всички решения на ЕСПЧ по дела срещу България, както и диспозитивите на решения на Съда на Европейския съюз по дела, касаещи права на човека, от тези два месеца.

Бюлетинът излиза в електронен вариант и се разпространява безплатно.

Съдържание

1. ДОПУСТИМОСТ НА ЖАЛБИТЕ ПРЕД СЪДА.....	3
2. ПРАВО НА ЖИВОТ	5
3. ЗАБРАНА ЗА ИЗТЕЗАНИЕ И НЕЧОВЕШКО И УНИЗИТЕЛНО ОТНАСЯНЕ	14
4. ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВ СЪДЕБЕН ПРОЦЕС.....	19
5. ПРАВО НА ЗАЧИТАНЕ НА ЛИЧНИЯ И СЕМЕЕН ЖИВОТ, НА ДОМА И КОРЕСПОНДЕНЦИЯТА	25
6. СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ, НА СЪВЕЩТА И НА РЕЛИГИЯТА, НА СЪБРАНИЯТА И НА СДРУЖАВАНЕ	30
7. ЗАЩИТА НА СОБСТВЕНОСТТА	37
8. ЗАБРАНА ЗА ДИСКРИМИНАЦИЯ.....	42
9. РЕШЕНИЯ НА СЪДА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ	47

Амбицията на фондация „Български адвокати за правата на човека“ е този бюлетин да достига до максимално широк кръг представители на юридическата професия и да ги подпомага в работата им по прилагане на европейските правозащитни стандарти в България.

1. ДОПУСТИМОСТ НА ЖАЛБИТЕ ПРЕД СЪДА

Шестмесечният срок за подаване на жалба до ЕСПЧ е започнал да тече от момента, в който жалбоподателките са разбрали или е следвало да разберат, че наказателното производство за грабеж и изнасилване вече няма да се отнася пряко до твърдените от тях изнасилвания и няма да доведе до наказване на отговорните за това лица – в случая на първата жалбоподателка поради смърт на извършителя, а в случая на втората жалбоподателка поради изтичане на абсолютната давност за наказателно преследване.

Решение по делото [R.G. and N.G. v. Bulgaria \(no. 61717/16\)](#)

Член 1 от Протокол № 1 не може да се тълкува по начин, който налага общо задължение на договарящите страни да възстановят собственост, която им е прехвърлена, преди да са ратифицирали Конвенцията, нито налага ограничения на свободата на договарящите страни да определят обхвата на реституцията на собственост и да изберат условията, при които се съгласяват да възстановят правото на собственост на предишните собственици.

Съдът отхвърля като недопустими на различни основания оплакванията на жалбоподателите по чл. 1 от Протокол 1, чл. 6, § 1, чл. 13 и чл.

14 от Конвенцията по отношение на претенциите на жалбоподателите спрямо имоти в София, Ситняково, Саръгьол, Врана, Баня и Бистрица.

По оплакването на жалбоподателите от последиците от наложения през 2009 г. от Народното събрание мораториум върху разпореждането и търговската експлоатация на имотите в тяхно владение Съдът намира за недопустимо оплакването по чл. 1 от Протокол 1 свързано с правото на разпореждане.

Решение по делото [Sakskoburggotski and Chrobok v. Bulgaria \(nos. 38948/10 and 8954/17\)](#)

За да отхвърли възражението на правителството за липса на компетентност *ratione loci* по оплакването на жалбоподателката по процедурния аспект на чл. 2 Съдът приема, че е налице „връзка с юрисдикцията“ на Русия, тъй като властите са започнали собствено разследване на смъртта на съпруга ѝ, освен това заподозрените са били руски граждани, чиято екстрадиция е била отказана от Русия и в допълнение правителството е запазило изключителна юрисдикция по отношение на лице, обвинено в сериозно нарушение на правата на човека, което представлява „особеност“ на делото, установя-

ваща компетентността на държавата ответник по чл. 1.

Тъй като правителството не е успяло да опровергае *prima facie* доказателствата за държавно участие в убийството на г-н Литвиненко, Съдът стига до извода, че когато са отровили г-н Литвиненко, г-н Луговой и г-н Ковтун са действали като агенти на държавата ответник и че са упражнявали физическа власт и контрол върху живота му по достатъчен начин за установяване на юрисдикционна връзка с

държавата ответник за целите на чл. 1 от Конвенцията, поради което отхвърля възражението за недопустимост *ratione loci* на оплакването по материалноправния аспект на чл.2.

Решение по делото [Carter v. Russia \(no. 20914/07\)](#)

Виж по-долу [раздел Право на живот](#)

2. ПРАВО НА ЖИВОТ

От значение е не дали правителството е започнало разследване, а дали разследването е било „ефективно“ и дали властите са били решени да идентифицират и да преследват виновните за смъртта на г-н Литвиненко. Необоснованият отказ на правителството да представи исканата от Съда документация, води до извода, че руските власти не са провели ефективно разследване на смъртта на г-н Литвиненко, което е нарушение на процедурния аспект на чл. 2 от Конвенцията.

Г-н Литвиненко е бил под физически контрол на двама руски граждани, които са имали власт над живота му. Идентифицирането на извършителите на убийството и индикацията за тяхната връзка с властите на държавата отговорник представляват категорични *prima facie* доказателства, че при убийството на г-н Литвиненко те са действали по указание или под контрола на руските власти. При тези обстоятелства тежестта на доказване е прехвърлена върху органите на държавата отговорник, от които се е очаквало да проведат щателно разследване и да оборят вероятността отговорността да е на държавата, което те не са извършили. Следователно е налице нарушение на материалноправния аспект на чл. 2.

Решение по делото [Carter v. Russia \(no. 20914/07\)](#)

Фактите: Жалбоподателката е съпругата на Александър Литвиненко, убит през 2006 г. чрез отравяне с радиоактивен изотоп

полоний 210 в Лондон. Г-н Литвиненко е работил за съветските и руските служби за сигурност (КГБ, а по-късно ФСБ). През ноември 1998 г. той оповестява твърденията си, че е бил помолен да проучи възможността да бъде извършено убийство на богат бизнесмен. Той е уволнен от службата за сигурност и бяга от Русия. През 2001 г. той и семейството му получават убежище в Обединеното кралство и през 2006 г. придобиват британско гражданство и променят имената си. Г-н Литвиненко се включва в разкриването на корупцията и връзките с организираната престъпност в руските разузнавателни служби. Твърди се, че г-н Литвиненко е работил с британските, испанските и италианските власти, консултирайки ги за руската организираната престъпност и операциите на КГБ в Европа.

Г-н Литвиненко умира през ноември 2006 г. Причината за смъртта е остър радиационен синдром, причинен от много високи нива на полоний 210, който е попаднал в организма му чрез поглъщане. Преди това той е бил посетен на три пъти от дългогодишен свой познат, г-н Луговой, и г-н Ковтун, който е летял от Москва до Лондон. Всеки път в районите, които двойката е посетила, е откривано замърсяване с полоний.

От проведеното разследване британските власти стигат до извода, че са налице достатъчно доказателства за повдигане на обвинение на двамата руски граждани - Луговой и Ковтун - за убийството на г-н Литвиненко. През 2007 г. Обединеното кралство иска от Русия да предаде Луговой по подозрения в убийство. Москва обаче отказва, като се позовава на конституцията, която не допуска екстрадиция на руски граждани.

През 2014 г. британско правителството решава да проведе *public inquiry*¹. През 2016 г., като взема предвид всички събрани доказателства в рамките на това официално разследване, властите приемат за установено по несъмнен начин, че г-н Литвиненко е бил отровен с полоний, поставен от Луговой и Ковтун, които е „много вероятно“ да са действали под ръководството на ФСБ и с одобрението на руския президент.

Решението:

Изпълнение на чл. 38 от Конвенцията

89-94. Позовавайки се на чл. 38 от Конвенцията, Съдът неколккратно е поискал от правителството да предостави копие от материалите или конкретни документи, събрани във връзка с разследването на убийството на г-н Литвиненко. Правителството е отказало, позовавайки се на чл. 161 от НПК, съгласно който разкриването на всякакви материали по делото е ограничено в интерес на разследването. Съдът посочва, че задължението за предоставяне на материали, поискани от Съда е обвързващо за правителството. Неизпълнението без задоволително обяснение, може не само да доведе до изводи относно основателността на твърденията на жалбоподателя, но и до констатация на нарушение на задълженията на държавата по чл. 38 (вж. *Janowiec and others v. Russia* [GC], nos. 55508/07 и 29520/09, §§ 202-06). Съдът отхвърля позоваването на съответната разпоредба от НПК, като приема, че тя не съдържа абсолютна забрана, а по-скоро определя процедурата и ограниченията за разкриване на материали (вж. *Musikhanova and Others v. Russia*, no. 27243/03, § 107, и *Sasita Israilova and Others v. Russia*, no. 35079/04, §

145). Още повече, че много от материалите вече са били предоставени на Обединеното кралство и са официално съобщени на британските власти. Съдът приема, че държавата-ответник не е изпълнила задълженията си по чл. 38, като неоснователно е отказала да предостави поисканите материали.

Относно допустимостта на доклада от официалното разследване на смъртта на г-н Литвиненко в Обединеното Кралство

95-110. Съдът отхвърля възражението на правителството, че констатациите от проведеното *public inquiry* не могат да бъдат използвани, за да се установи нарушение на Конвенцията. Съдът посочва, че разследването отговоря на изискванията за независимост, справедливост и прозрачност и следователно направените заключения не могат да бъдат отхвърлени само защото руските власти не са упражнили правото си да участват в процедурата. Разследването се е извършило по реда на Закона за разследванията от 2005 г., който съдържа подробни разпоредби за гарантиране на независимостта и безпристрастността на председателя и всички членове. За председател е бил назначен съдия от Върховния съд с дългогодишен опит, който е бил подпомаган от екип от адвокати, включително адвокат по разследването, чиято единствена функция е да изтъква фактите безпристрастно и да проучи всички. Всички доказателства са били събрани в публични заседания. Докладът от разследването е внесен и публикуван в Парламента. Решенията, взети от председателя, подлежат на съдебен контрол. Всяко заинтересовано лице е могло да заяви участието си в производството като „основен участник“. Руските власти, както и г-н Луговой и г-н Ковтун не са заявили

¹ Официално разследване, което се провежда обикновено във връзка с тежко произшествие или друго бедствие, или във връзка с молби за

планиране. Заинтересованите страни могат да присъстват или участват, *CollinsDictionary* – бел. ред.

участие. Независимо от това, дори в тяхно отсъствие са били предприети стъпки, за да се гарантира, че производството е справедливо. Изключително важно е, че председателят е разгледал последиците, които трябва да бъдат свързани с тяхното решение да не участват, и е решил, че няма да се правят изводи от тяхното отсъствие. Съдът е убеден, че разследването е било задълбочено и прецизно при преценката на доказателствата. Доказателствата, получени от Русия чрез правна взаимопомощ, не са разгледани от председателя, тъй като руските власти не са разрешили материалите да бъдат използвани в разследването. В *public inquiry* не може да се разгледа въпросите за вина, нито за гражданска отговорност, но въпреки това председателят може да направи фактически констатации, от които може да се направи извод за вероятността от отговорност, като изследва всички фактически въпроси от обществен интерес, дори ако от това се достига до заключение относно самоличността на лицето или лицата, отговорни за смъртта, и причините за нея. Председателят има право да изложи кои фактически констатации са направени според наказателно-правния стандарт за доказване „отвъд разумно съмнение“ и кои според обичайния граждански стандарт на доказване при „претегляне на вероятностите“. Накрая Съдът посочва, че фактическите констатации не са самостоятелни, като същите са в съответствие с изводите от проведеното наказателно разследване и по преценка на Кралската прокуратура са достатъчни за повдигане на обвинение на г-н Луговой и на г-н Ковтин за смъртта на г-н Литвиненко. Обстоятелството, че двамата впоследствие не са изправени пред съд, за престъпленията, в които са обвинение, е поради отказа да бъдат екстрадирани от страна на Руската федерация.

Оплакването за нарушение на чл. 2 от Конвенцията

111. Жалбоподателката твърди, че е налице нарушение на чл. 2 и 3 от Конвенцията, тъй като съпругът ѝ е бил убит по особено мъчителен начин от г-н Луговой (и други), действащ като агент на или с подкрепата на, или със знанието и съдействието на руските власти и че руските власти не са провели ефективно разследване на убийството. Съдът разглежда това оплакване от гледна точка на правото на живот.

Компетентност ratione loci и юрисдикция

112-115. Правителството възразява, че жалбата е недопустима *ratione loci*, тъй като събитията са се развили извън руската юрисдикция. По времето на отравянето си г-н Литвиненко е бил британски гражданин, физически присъстващ в Обединеното кралство. Нямащо причинно-следствена връзка между действията на руските власти и събитията. Жалбоподателката се позовава на практиката на Съда, че „мълчаливото съгласие или съдействие на властите на една договаряща държава с действията на частни лица, които нарушават правата на други лица по Конвенцията в рамките на нейната юрисдикция, може да ангажира отговорността на тази държава съгласно Конвенцията“ (*Cyprus v. Turkey* [GC], no. 25781/94, § 81). Прилагането на смъртоносна сила от държавен агент към лице извън националната територия на държавата само по себе си е достатъчно, за да постави това лице в юрисдикцията на държавата (вж. *Al-Skeini and Others v. the United Kingdom* ([GC], no. 55721/07 и *Jaloud v. the Netherlands* ([GC], no. 47708/08).

116-118. Правителството посочва, че при разследването не е установено участието на руските власти или държавни агенти. Жалбоподателката възразява, че разследването от британските власти е събрало убедителни доказателства в подкрепа на твърдението ѝ, че съпругът ѝ е бил убит от г-н Луговой заедно с други, действайки като

агенти на или със знанието, подкрепата и съдействието на руските власти.

119-122. С оглед транснационалния характер на делото, правителството обръща внимание на процесуалното задължение на всички заинтересовани държави да си сътрудничат ефективно помежду си. Посочва, че руските власти са изпратили редица искания за правна помощ до властите на Обединеното кралство, които не са предприели действия по тях. В резултат на това на руското разследване е била отказана информация, която би могла да помогне на властите да изяснят въпроса. За разлика от тях руските власти са изпълнили изцяло исканията на Обединеното кралство за правна помощ. Въпреки това посочва, че не е било възможно да се удовлетвори искането за екстрадиция с оглед конституционната забрана. Жалбоподателката твърди, че руските власти са имали възможност да проведат ефективно разследване, но те не са го направили – не е била ангажирана ничия отговорност за подготвителните действия по придобиване на полоний 210, не са били разпитани свидетели и не са осигурени доказателства, не е било проведено или планирано наказателно преследване срещу никого. В отговор на поканата на Съда да отговори на твърденията на руското правителство за недостатъчно сътрудничество, правителството на Обединеното кралство е заявило, че преди отказа на руското правителство да изпълни искането за екстрадиция на г-н Луговой, властите на Обединеното кралство са се съобразили колкото е възможно, с отправените до тях искания за правна взаимопомощ. След това предоставянето на допълнителни доказателства на Русия е било спряно поради нарастващите опасения, че руската държава вероятно е отговорна за убийството на г-н Литвиненко на британска земя. Посочва, че медицинския доклад за причината за смъртта и пробите от полоний 210 са разгледани на открито заседание и са били

публикувани на сайта на разследването. Освен това, ако руските власти са били взели участие в проведеното *public inquiry*, са щели да имат достъп до всички материали.

123-124. Наличието на юрисдикция е необходимо условие, за да може една държава да бъде държана отговорна за вменени ѝ действия или бездействия, с които нарушава правата и свободите на Конвенцията. Въпреки че компетентността на дадена държава по чл. 1 е предимно териториална, в своята практика Съдът е признал редица изключителни обстоятелства, които могат да доведат до упражняване на компетентност от договаряща държава извън нейните териториални граници.

Материалноправно задължение по чл. 2 от Конвенцията

125-130. Двата основни критерия, които определят упражняването на екстериториална юрисдикция, са този за „ефективен контрол“ от страна на държавата върху област извън нейната територия (пространствена концепция за юрисдикция) и този за „власт и контрол от страна на държавен агент“ върху физически лица (персонална концепция за юрисдикция) (вж. *Al-Skeini and Others*, цитирано по-горе, §§ 133-40, и *Georgia v. Russia (II)* [GC], по. 38263/08, § 115). В настоящия случай от значение е вторият от тези критерии. „Използването на сила от агенти на държавата, действащи извън нейна територия, може да постави лицето, контролирано по този начин от държавните органи, в юрисдикцията на държавата по чл. 1“ (вж. *Al-Skeini and Others*, цитирано, § 136). Юрисдикцията произтича от „упражняването на физическа власт и контрол върху въпросното лице“ (пак там, § 136). Когато една държава чрез своите агенти упражнява контрол и власт върху дадено лице и следователно юрисдикция, държавата е длъжна съгласно чл. 1 да осигури на това лице правата и свободите от Конвенцията.

Съдът повтаря, че „една държава може също да бъде държана отговорна за нарушаване на правата и свободите по Конвенцията на лица, които се намират на територията на друга държава, но за които е установено, че са под властта и контрола на първата държава чрез нейните агенти, действащи – законно или незаконно – в последната държава“ (вж. *Öcalan v. Turkey* [GC], по. 46221/99, § 91, и *Issa and Others v. Turkey*, по. 31821/96, § 71). Съдът постановява, че „отговорността в такива ситуации произтича от факта, че чл. 1 от Конвенцията не може да се тълкува така, че да позволи на държавата да извършва нарушения на Конвенцията на територията на друга държава, които тя не би могла да извърши на своята собствена територия“. Цитираните дела се отнасят до действията на въоръжените сили на ответните държави на или в близост до техните граници. Въпреки това, според Съда, принципът, че дадена държава упражнява екстериториална юрисдикция в случаи, включващи елемент на близост, следва да се прилага с еднаква сила и в случаите на неправомерни убийства, извършени от държавни агенти, действащи на територията на друга договаряща държава извън контекста на военна операция. Този подход е в съответствие с формулировката на чл. 15, § 2 от Конвенцията, който не допуска дерогации от чл. 2, освен по отношение на смъртни случаи в резултат на законни военни действия.

Процедурно задължение за разследване

131-132. Що се отнася до процедурния елемент на чл. 2 в случаите, когато смъртта е настъпила под юрисдикция, различна от юрисдикцията на държавата, по отношение на която се твърди, че е възникнало процедурното задължение, Съдът е постановявал, че започването на собствено наказателно разследване на тази смърт от страна на разследващите или съдебните органи на ответната държава по принцип е достатъчно, за да се установи връзка с

юрисдикцията за целите на чл. 1 между тази държава и роднините на жертвата, които завеждат дело пред Съда. (вж. *Güzelyurtlu and Others v. Cyprus and Turkey* [GC], по. 36925/07, §§ 188-89; *Romeo Castaño v. Belgium*, по. 8351/17, § 37). Когато в дадена договаряща държава не е било образувано разследване по отношение на смърт, настъпила извън нейната юрисдикция, Съдът ще трябва да определи дали въпреки това може да се установи връзка с юрисдикцията, за да може да възникне процедурното задължение по чл. 2. Въпреки че държавата, под чиято юрисдикция е намерено починалото лице носи отговорността за разследването „особените характеристики“ на дадения случай ще оправдаят отклонение от този подход (вж. *Güzelyurtlu and Others*, цитирано, § 190). „Особените характеристики“ не са дефинирани от Съда *in abstracto*, а зависят от конкретните обстоятелства на всеки случай.

2. По допустимостта

133-135. Съдът отбелязва, че руските власти са започнали собствено наказателно разследване на смъртта на съпруга на жалбоподателката съгласно разпоредбите на вътрешното право, които са им предоставили компетентност да разследват престъпления срещу руски граждани, независимо къде са извършени. Провеждането на това производство е установило „юрисдикционна връзка“ между жалбоподателката и руската държава. Освен това заподозрените за убийството са били двама руски граждани, които след завръщането си в Русия са се ползвали от конституционната защита от екстрадиция. В резултат на това властите на Обединеното кралство са били възпрепятствани да продължат наказателното преследване на заподозрените. Фактът, че правителството е запазило изключителна юрисдикция по отношение на лице, обвинено в сериозно нарушение на правата на човека, представлява „особена характеристика“ на делото, установяваща

компетентността на държавата ответник по чл. 1 по отношение на оплакването на жалбоподателката в процедурната част на чл. 2. Всяка друга констатация би осуетила борбата срещу безнаказаността за сериозни нарушения на правата на човека в „правното пространство на Конвенцията“, възпрепятствайки прилагането на наказателните закони, въведени от Обединеното кралство за защита на правото на живот на неговите граждани и всъщност на всички лица под негова юрисдикция. Поради това Съдът отхвърля възражението на правителството за несъвместимост *ratione loci* по отношение на процедурния аспект.

136-137. Що се отнася до оплакването по материалноправната част на чл. 2, Съдът счита, че възражението на правителството *ratione loci* – тоест дали г-н Литвиненко е бил под контрола на г-н Луговой и други и дали те са действали като агенти на руската държава – е взаимосвързано със същността на оплакването и следва да бъде разгледано заедно с основателността.

3. По основателността

138-148. Що се отнася до основателността на жалбата в рамките на процедурната част, Съдът отбелязва, че руските разследващи органи са започнали разследване на смъртта на г-н Литвиненко две седмици след смъртта му. Въпросът обаче е не толкова дали е имало разследване, колкото дали то е било „ефективно“ и дали властите са били решени да установят и преследват отговорните за смъртта му лица. Правителството е предоставило на Съда описание на предприетите следствени действия. Въпреки това то многократно е отказвало да предостави без обосновка копие от материалите по националното разследване и от документите, на които се е позовавало в подкрепа на твърденията си. С оглед на този необоснован отказ Съдът приема, че правителството ответник не е изпълнило задължението си за доказване, че руските

власти са провели ефективно разследване, което да доведе до установяване на фактите и изправяне пред съд на лицата, отговорни за убийството на г-н Литвиненко. Освен това изглежда, че руските власти са се опитали да осуетят усилията на британските следователи да установят фактите по случая. След издаване на заповедта за ареста на г-н Луговой в Обединеното Кралство, е било направено съобщение, че той ще се кандидатира на изборите в Думата и два месеца по-късно е бил избран и е придобил депутатски имунитет. Това не е абсолютна пречка за неговото разследване или дори наказателно преследване, тъй като е можел да бъде лишен от имунитет със съгласието на долната камара на парламента, но няма данни това да е било извършено от руските власти. По отношение на възражението, че разследването е имало транснационално измерение и че всички пропуски от страна на руските власти са се дължали на неизпълнение от страна на властите на Обединеното кралство на техните искания за правна помощ, Съдът посочва, че не е подадена жалба срещу Обединеното кралство, поради което не следва да разглежда дали властите на Обединеното кралство са изпълнили задължението си да сътрудничат (вж. *Güzelyurtlu*, цитирано, § 241). Въпреки това, Съдът не приема, че действията на властите на Обединеното кралство променят извода, че техните руски колеги не са провели ефективно разследване на смъртта на г-н Литвиненко. Тъй като правителството не е представило нито материалите по наказателното разследване, нито молбите за правна помощ до Обединеното кралство, то не е доказало, че поисканите от Обединеното кралство материали са били необходими за напредъка на собственото му разследване. Този пропуск е особено важен, като се има предвид, че към момента на подаване на исканията руското разследване вече е стигнало до заключението, че г-н Луговой и г-н Ковтун не са виновни за убийството на г-

н Литвиненко и не се разследват други заподозрени. Съдът счита, че е налице нарушение на процедурния аспект на чл. 2 от Конвенцията поради неуспеха на руските власти да проведат ефективно разследване на смъртта на г-н Литвиненко.

149-150. Към момента на смъртта си г-н Литвиненко е бил на територията на Обединеното кралство, където Русия не упражнява „ефективен контрол“. Поради което следва да се установи дали е налице нарушение от страна на Русия, ако се прилага персоналната концепция за юрисдикция. Следва да се установи дали смъртта на г-н Литвиненко е следствие от упражняване на власт и контрол и дали е осъществено от лица, действащи като държавни агенти.

151-153. При оценка на доказателствата за твърдяното нарушение, Съдът е възприел стандарта „отвъд разумно съмнение“, като е изследвал отговорността на договарящата държава съгласно Конвенцията. Задачата на Съда съгласно чл. 19 от Конвенцията – да гарантира спазването от договарящите държави на техния ангажимент за гарантиране на основните права, залегнали в Конвенцията – обуславя подхода му към въпросите на доказателствата и доказването. Няма предварително определени формули за оценка на доказателствата. Съдът приема заключенията, които според него са подкрепени от свободната оценка на всички доказателства, включително такива изводи, които могат да произтичат от фактите и твърденията на страните (вж. *Nachova and Others v. Bulgaria* [GC], nos. 43577/98 and 43579/98, § 147). Поведението на страните по отношение на усилията на Съда да получи доказателства също трябва да се вземе предвид (вж. *Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia* [GC], no. 48787/99, § 26). Съдът е приел, че когато не е в състояние да установи точните обстоятелства по даден случай по причини, обективно дължащи се на държавните органи, правителството

трябва да обясни по задоволителен и убедителен начин последователността на събитията и да представи солидни доказателства, които могат да опровергават твърденията на жалбоподателя (вж. *Mansuroğlu v. Turkey*, no. 43443/98, § 80, и *Tagayeva and Others v. Russia*, nos. 26562/07, § 586). Съдът е установил нарушение на чл. 2, когато са налице *prima facie* доказателства, че лице е било убито от държавни агенти и правителството не е предоставило друго задоволително и убедително обяснение на събитията. Може да се направи изводи от поведението на правителството по отношение на документите по разследването (вж. *Khashiyev and Akayeva v. Russia*, nos. 57942/00 and 57945/00, § 139). Съдът обаче не е установил нарушение в случаите, когато твърденията на жалбоподателя са основателни, но въпреки това обстоятелствата на смъртта остават въпрос на спекулации и предположения (вж. *Buldan v. Turkey*, no. 28298/95, § 81).

154-160. В настоящия случай обстоятелствата около смъртта на г-н Литвиненко вече не са „въпрос на спекулации и предположения“. Установено е отвъд разумното съмнение, че е бил отровен с полоний 210, рядък радиоактивен изотоп, и че отровата е била поставена в чая му от г-н Луговой и г-н Ковтун. При тези обстоятелства Съдът отхвърля твърдението на правителството, че извършителят или извършителите на убийството не са идентифицирани. Доказателствата сочат, че смъртта на г-н Литвиненко е била резултат от планирана и сложна операция, включваща закупуването на рядка смъртоносна отрова, организирането на пътуването за г-н Луговой и г-н Ковтун и няколко опита за прилагане на отровата. Доказателствата установяват извън разумно съмнение, че г-н Луговой и г-н Ковтун са знаели, че използват смъртоносна отрова и че са знаели, че след като бъде погълната,

отровата ще убие г-н Литвиненко. Последният не е можел да направи нищо, за да се спаси. В този смисъл той е бил под физически контрол на г-н Луговой и г-н Ковтун, които са имали власт над живота му. Според Съда поставянето на отровата в питието на г-н Литвиненко от г-н Луговой и г-н Ковтун представлява целенасочено упражняване на физическа власт и контрол върху живота му. При това положение, ако този акт може да се вмени в отговорност на държавата-ответник, Съдът счита, че той може да попадне под юрисдикцията на тази държава.

161-169. Установено е, че когато г-н Луговой и г-н Ковтун са извършили убийството на г-н Литвиненко, те не са действали по своя собствена инициатива, а по указание на друг субект. Използването на полоний 210 ясно показва, че г-н Луговой и г-н Ковтун са действали с подкрепата на държавно образование, което им е позволило да набавят отровата. Радиоактивният изотоп е малко вероятно оръжие за убийство за обикновените престъпници и трябва да е дошъл от реактор под държавен контрол. Мотивите за извършеното убийството също сочат за участие на държавата. Теорията за намесата на държавата е единствената приемлива. Съществува голяма вероятност при отравянето на г-н Литвиненко г-н Луговой и г-н Ковтун да са действали под ръководството на руската служба за сигурност. В случай на екстериториално умишлено убийство, органите на държавата, на чиято земя е извършено, могат само, ако обстоятелствата позволяват, да идентифицират извършителите и елементите, които ги свързват с държавата, за която се твърди, че е отговорна. Това са направили и властите на Обединеното кралство в настоящия случай. Съдът счита, че идентифицирането на извършителите на убийството и индикацията за тяхната връзка с властите на държавата-ответник представляват катего-

рични *prima facie* доказателства, че при убийството на г-н Литвиненко, г-н Луговой и г-н Ковтун са действали по указание или под контрол на руските власти. Въпреки че е съществувала теоретична възможност убийството на г-н Литвиненко да е било „нелегална операция“, която не включва държавата, при тези обстоятелства тежестта на доказване е прехвърлена върху органите на държавата-ответник, от които се е очаквало да проведат щателно разследване на тази възможност, да идентифицират лицата, участващи в операцията и да проверят дали поведението на г-н Луговой и г-н Ковтун е било насочено или контролирано от държавен субект или длъжностно лице, което е фактор, ангажиращ отговорността на държавата. Правителството обаче не е направило сериозен опит нито да изясни фактите, нито да обори констатациите, до които са стигнали органите на Обединеното кралство. Всъщност те не са се включили в усилията за установяване на фактите, било от Обединеното кралство или от Съда. Най-същественото е, че руските власти не са провели ефективно разследване. Липсват доказателства, че след като са имали пълен достъп до г-н Луговой и г-н Ковтун при завръщането им в Русия, руските власти са извършили проверка на фактите, вече установени в рамките на разследването в Обединеното кралство. Поради това Съдът счита, че от отказа на държавата-ответник да разкрие каквито и да било документи, свързани с националното разследване, могат да се направят неблагоприятни изводи. Отбелязвайки, че правителството не е успяло да опровергае *prima facie* доказателствата за държавно участие, Съдът не може да не заключи, че когато са отровили г-н Литвиненко, г-н Луговой и г-н Ковтун са действали като агенти на държавата-ответник и че са упражнявали физическа власт и контрол върху живота му по достатъчен начин за установяване на юрисдикционна връзка с държавата

ответник за целите на чл. 1 от Конвенцията, поради което възражението за недопустимост *ratione loci* следва да бъде отхвърлено. Съдът припомня, че чл. 2, който гарантира правото на живот и определя обстоятелствата, при които лишаването от живот може да бъде оправдано, е една от най-основните разпоредби на Конвенцията, от която не е разрешена дерогация (вж. *Velikova v. Bulgaria*, по. 41488/98, § 68). Тъй като не е налице позоваване на някое от изключенията в чл. 2, § 2, Съдът намира, че

е налице нарушение на материалноправния аспект на тази разпоредба.

Към решението е приложено особеното мнение на съдия Dedov, който изразява несъгласие със заключението на мнозинството за нарушение на двата аспекта на чл. 2.

3. ЗАБРАНА ЗА ИЗТЕЗАНИЕ И НЕЧОВЕШКО И УНИЗИТЕЛНО ОТНАСЯНЕ

Експулсирането или екстрадицията може да повдигне въпроси, попадащи в обхвата на чл. 2 и чл. 3. По такива дела Съдът преценява дали жалбоподателят е представил пред органите сериозни доводи, че би бил изложен на реален риск от нечовешко отношение в приемащата държава, дали твърденията му са били адекватно оценени от органите в съответствие с процедурните им задължения по чл. 2 и чл. 3 и дали съществува реален риск от отношение, несъвместимо със стандартите на Конвенцията. Като се има предвид абсолютния характер на правата по чл. 2 и чл. 3 и предвид уязвимото състояние, в което се намират търсещите закрила, ако на държавата са известни факти, свързани с конкретно лице, властите са задължени да извършат служебно оценка на риска.

Решението по делото [M.D. and others v. Russia \(nos. 71321/17 and 9 others\)](#)

Фактите: Жалбоподателите са 11 сирийски граждани, които в периода 2011 г. – 2014 г. били допуснати до територията на Русия с различни видове визи, но не напуснали страната, когато документите им изтекли. Всеки един от тях бил задържан от полицията за нарушаване на миграционното законодателство. Съдилищата установили установяването на нарушенията и постановили експулсирането им, като до изпълнението на мерките жалбоподателите били настанени в центрове за задържане на чужденци. Жалбоподателите М. Д. и М. О. били задържани за повече от 2 години.

Жалбоподателите неуспешно обжалвали решенията за експулсиране.

Решението:

По твърдяното нарушение на чл. 2 и чл. 3 от Конвенцията

61-67. Жалбоподателите се оплакват, че експулсирането им в Сирия ще представлява нарушение на правото им на живот и забраната за изтезания и нечовешко и унизително отношение. Съдът отхвърля възражението на правителството, че двама от жалбоподателите не са обжалвали отказа да им бъде предоставено временно право на убежище. Позовавайки се на практиката си по дела срещу Русия Съдът постановява, че с оглед обстоятелствата това не би представлявало ефективно правно средство за защита. Съдът вече е констатирал, че по жалби срещу Русия относно дела за извеждане на чужденци от страната, с оглед на абсолютния характер на чл. 3, обхватът на проверката от страна на националните органи, включително съдилищата, следва да включва мотивиран отговор на твърденията на жалбоподателя за нечовешко и унизително отношение, на което би бил подложен (вж. *L.M. and Others v. Russia*, nos. 40081/14 and 2 others, §§ 100-02). В случая в производствата по експулсирането им жалбоподателите са изложили доводите си пред съдилищата, че биха били изложени на риск от смърт или унизително и лошо отношение, ако бъдат върнати в Сирия, но те са били отхвърлени. Поради това Съдът счита, че в същината си оплакването на жалбоподателите по чл. 2 и чл. 3 е било направено и те не са били задължени да

обжалват отказите за предоставяне на временно убежище.

68–79. Жалбоподателите твърдят, че са се опитали да потърсят убежище в Русия след влошаването на ситуацията в Сирия през 2011 г. Всеки от жалбоподателите бил представил доказателства пред властите и съдилищата, че ако се върне в Сирия животът му ще бъде изложен на риск, било защото можел да бъде свързан с опозиционните групи, заради религията си или заради отказ да служи в армията, или заради заплахи от бойците на Ислямска държава (ИДИЛ). Част от жалбоподателите заявили, че били напуснали Сирия заради войната, многобройните смъртни случаи на цивилни и хуманитарната криза. Жалбоподателите сочат, че руските власти объркали основанията за предоставяне на временно убежище с тези за предоставяне на бежански статут и изисквали от тях да докажат наличието на преследване въз основа на раса, религия, националност, етнос, принадлежност към определена социална група и политически възгледи. Също така, при връщането си в Сирия щели да бъдат задължени да служат в армията и ако откажели, щели да бъдат екзекутирани или подлагани на мъчения. Риск от екзекуция и мъчения съществувал също, ако бъдат заловени от анти-правителствени групи, защото живеели в Русия, която е съюзник на сирийското правителство. При разглеждане на молбите им за убежище и срещу заповедите за експулсиране властите не съобразявали представените от жалбоподателите официални доклади на международни организации относно ситуацията в Сирия

80–89. Правителството оспорва твърденията на жалбоподателите, вкл. относно общата ситуация в Сирия, която вече била стабилна и сирийските граждани можели да се завърнат според информационните бюлетини на органи на Руската Федерация. През 2017 г. били подписани споразумения

за прекратяване на огъня в някои от провинциите, мирни преговори се осъществявали в Алепо, Дамаск и други градове. До 2018 г. ИДИЛ били изтласкани от страната. Руското министерство на външните работи призовало сирийските граждани да се завърнат в Сирия по искане на сирийското правителство. Започнали да се изпълняват редовни полети между Бейрут и Русия.

89–91. Когато са налице съществени основания да се смята, че лицето, ако бъде експулсирано, ще бъде изложено на реален риск от смъртно наказание, изтезания или нечовешко или унижително отношение или наказание в приемащата държава, чл. 2 и чл. 3 от Конвенцията задължават договарящата държава да не експулсира лицето (вж. *F.G. v. Sweden* [GC], no. 43611/11, § 110). Държавите имат правото да контролират влизането, престоят и експулсирането на чужденци и правото на убежище не е изрично защитено от Конвенцията. Въпреки това експулсирането или екстрадицията от договаряща държава може да повдигне въпроси, попадащи в обхвата на чл. 2 и чл. 3. По отношение на жалби срещу Русия Съдът е идентифицирал основните елементи, които следва да бъдат проверени. На първо място трябва да бъде преценено дали жалбоподателят е представил пред органите сериозни доводи, че би бил изложен на реален риск от нечовешко отношение в приемащата държава. На второ място Съдът проверява дали твърдението е било адекватно оценено от органите в съответствие с процедурните им задължения по чл. 2 и чл. 3, и дали направените изводи са били подкрепени с достатъчно материали. И накрая Съдът преценява съществуването на реален риск от излагане на мъчения или отношение, несъвместимо със стандартите на Конвенцията.

92–96. Обстоятелствата, при наличието на които са били гледани делата за експулсиране на жалбоподателите,

наподобяват тези по делото *L.M. and Others v. Russia* (цитирано). Изявленията на жалбоподателите пред съдилищата били общи, а участието им в заседанията ограничено. Това не е изненадващо с оглед факта, че те не говорят руски език и не са имали процесуални представители. Вероятно не са разбирали какво се изисква от тях като участници в производство в чужда държава и поради това са били поставени в уязвима позиция, което значително е засегнало способността им да представят своите искания пред съдилищата. Пред въззивната инстанция обаче жалбоподателите вече са имали адвокати и са представили обстойно описание на ситуацията в Сирия, позовавайки се на доклади на органите на ООН, които съобщавали за нестабилна обстановка, насилие, нарушаване на мирните споразумения и лоши хуманитарни условия. Описали личното си положение и посочили докладвани случаи на преследвани лица, със сходни на техните лични характеристики като място на раждане, религиозни убеждения или навършена възраст за постъпване в армията. Информацията за ситуацията в Сирия била достъпна за съдилищата. В допълнение в производствата по предоставяне на убежище жалбоподателите са били предоставили пред миграционните власти достатъчно доказателства за реален риск от застрашаване на живота им пред компетентните органи. Предвид тези обстоятелства Съдът намира, че на националните органи са били представени съществени основания да смятат, че жалбоподателите ще бъдат изправени пред реален риск за живота и личната си неприкосновеност, ако бъдат експулсирани.

97. Националните органи са в най-добра позиция да преценят не само фактите, но и по-конкретно достоверността на свидетелите, тъй като именно те са имали възможност да ги видят, да чуят и да преценят поведението на съответното лице,

а по принцип търсецният убежище е този, който трябва да изложи съображения в подкрепа на искането си и да представи доказателства, които могат да докажат, че са налице сериозни основания да се смята, че депортирането му в държавата му по произход би довело до реален и конкретен риск за живота му или до третиране в нарушение на чл. 3 (вж. *F.G. v. Sweden* [GC], no. 43611/11, §§ 118 и 125, и *J.K. and Others v. Sweden* [GC], no. 59166/12, §§ 91, 92 и 96). Съдът обаче трябва да се увери, че оценката, направена от националните органи, е адекватна и достатъчно подкрепена, включително от материали, произхождащи от наднационални надеждни и обективни източници (вж. цитираното *F.G. v. Sweden* [GC], § 117). Във връзка с молби за убежище, основани на добре известен общ риск, когато информацията относно такъв риск може да бъде свободно установена от голям брой източници, задълженията, които държавите имат по членове 2 и 3 от Конвенцията в случаите на експулсиране, предполагат властите да извършат оценка на този риск по своя инициатива (пак там, § 126, и *J.K. and Others v. Sweden*, цитирано по-горе, § 98). За разлика от това, във връзка с молби за убежище, основани на индивидуален риск, лицето, търсещо убежище, трябва да се позове на такъв риск и да го докаже. Въпреки това, като се има предвид абсолютния характер на правата по чл. 2 и чл. 3 и предвид уязвимото състояние, в което се намират търсещите закрила, ако на държавата са известни факти, свързани с конкретно лице, които биха могли да го изложат на риск от лошо третиране в нарушение на посочените разпоредби при завръщането му във въпросната държава, властите са задължени да извършат служебно оценка на риска. Това се отнася по-специално за ситуации, в които националните органи са били уведомени за факта, че съществуват сериозни основания да се смята, че търсецният убежище вероятно е член на група, системно подлагана на нечовешко отношение.

98-102. Преценката на съдилищата, разглеждали случаите на жалбоподателите е била ограничена до обстоятелствата на задържанята, нарушаването на руското право и дали пребиваването на жалбоподателите било законно. Органите не са обърнали внимание на аргументите, че евентуалното връщане в Сирия би изложило жалбоподателите на риск. Вярно е, че жалбоподателите не са представили на съдилищата пълна информация и са представили малко или никакви доказателства. Жалбоподателите обаче не са участвали пълноценно в производството и това е било известно на съдилищата. Освен това Съдът е постановявал, че известна степен на спекулация е присъща на превантивната цел на чл. 3 от Конвенцията и че не става въпрос да се изисква от засегнатите лица да представят ясни доказателства за твърдението си, че ще бъдат изложени на забранено третиране (вж. *Paposhvili v. Belgium* [GC], no. 41738/10, § 186). В тези специфични обстоятелства съдилищата са били тези, които са били длъжни да проверят и вземат предвид информация от обективни международни източници и да извършат пълноценен анализ за съществуването на риск от лошо отношение или смърт при последвало експулсиране, но такава проверка не е била извършена. Съдилищата да отхвърлили исканията на жалбоподатели без те да бъдат разглеждани по същество, като са цитирали международни стандарти и принципа за забрана на връщането, което обаче не оказало влияние върху решенията им. В част от случаите въззивните съдилища са взели предвид индивидуалните обстоятелства, но са постановили, че жалбоподателите не биха били изложени на по-голям риск от населението на Сирия, като са се позовали на неустановена информация от руски държавни органи, която противоречала на данните от международните доклади, представени в хода на производствата. Съдът отбелязва трудностите пред жалбоподателите в производството по

предоставяне на убежище, включително липсата на съдействие от страна на миграционните служители и даваните объркващи и подвеждащи указания. Поради изложеното Съдът не е убеден, че твърденията на жалбоподателите са били надлежно разглеждани от националните органи, в което и да е от производствата. Съответно Съдът се счита за принуден да провери самостоятелно дали жалбоподателите биха били изложени на риск от малтретиране, забранено от членове 2 и 3 от Конвенцията, в случай на тяхното експулсиране в Сирия.

103-107. Жалбоподателите твърдят, че поради обстановка в Сирия всяко едно връщане на сирийски гражданин би представлявало нарушаване на чл. 2 и чл. 3, като в подкрепа на твърденията си представят информация от доклади на международни агенции, включително на ВКБООН. Правителството се е позовало на информационни бюлетини, според които демилитаризирани зони били стабилизирани. Съдът отбелязва, че информацията, която жалбоподателите предоставят е по-актуална и подкрепена от множество доклади на международни органи. Споразуменията за спиране на огъня са нарушавани всекидневно, различни терористични групи, сред които ИДИЛ, и други участници в конфликти атакували цивилното население в цялата страна, млади мъже изчезвали и били извършвани произволни задържания. Съдът отбелязва, че всички тези доклади съответстват на констатациите му по отношение на общата ситуация относно сигурността в цяла Сирия по неотдавнашното дело *O.D. срещу България* (№ 34016/18, §§ 53-54). В периода 2020 г. – 2021 г. се наблюдава военна ескалация в Идлиб, сблъсъци в Алепо, възраждане на ИДИЛ в централните и източните части, а в южните части условията за сигурност са се влошили значително. Документирани са случаи на изтезания на лица от сирийските власти в

първата половина на 2020 г., екстремистката група Тахрир ал-Шам извършвала задържания, изтезания и екзекуции на цивилни, противопоставящи се на управлението ѝ. Завърнали се лица били подлагани на тормоз, произволни арести, задържания, изтезания и други форми на нечовешко отношение, защото били анти-правителствено настроени. Твърденията на правителството не съдържат пълна оценка на ситуацията на сигурността и хуманитарните условия в районите, от където били жалбоподателите. Поради нестабилна ситуация на сигурност в Сирия, връщане на бежанци не изглежда възможно към настоящия момент и в близкото бъдеще.

108-111. При извършване на оценка на риска от нечовешко отношение, Съдът разглежда предвидимите последици от връщането на лицето в светлината на общата ситуация там и на личните му обстоятелства. Съдът отбелязва, че собствените разкази на жалбоподателите за събитията в Сирия съответстват на информацията от надеждни и обективни източници за общото положение, което показва, че личните им обстоятелства ги излагат на повишен риск от лошо отношение там. По-специално, всички жалбоподатели, въпреки че са получили разрешение от службите за сигурност, като завръщащи се лица, рискуват да бъдат подложени на тормоз, произволен арест и задържане без комуникация при пристигането си, изтезания и други форми на малтретиране, както и конфискация на имущество и ограничения на движението, включително поради предполагаема антиправителствена позиция. Един от жалбоподателите е кюрд, което също го излага на риск от нечовешко и унижително отношение, а доколкото всички са мъже в боеспособна възраст те са застрашени от принудителна военна служба. Ето защо, като има предвид становищата на страните, международните доклади (на които Съдът придава значителна тежест) и собствените си неотдавнашни констатации по отношение

на общата ситуация със сигурността в Сирия по делото *O.D. v. Bulgaria* (цитирано по-горе), Съдът намира, че са налице съществени основания да се смята, че към момента на разглеждане на делата на жалбоподателите за тях съществува реален риск от малтретиране или смърт, ако заповедите за експулсирането им в Сирия бъдат изпълнени. Следователно е налице нарушение на чл. 2 и чл. 3 от Конвенцията.

По твърдените нарушения на чл. 5, § 1 и § 4 от Конвенцията

115-140. Част от жалбоподателите се оплакват, че задържането им в очакване на експулсиране е било произволно и продължително в нарушение на чл. 5, § 1 и че съдилищата не са се произнесли в кратък срок по жалбите им срещу задържането в нарушение на чл. 5, § 4 от Конвенцията. Като взема предвид информацията, представена от жалбоподателите, Съдът намира, че първоначално тези жалбоподатели са били задържани за нарушаване на миграционните разпоредби с цел последващото им експулсиране и че първоначалното им задържане вероятно е било извършено добросъвестно и в съответствие с чл. 5, § 1.

Разглеждайки индивидуалните обстоятелства Съдът постановява, че е налице нарушение на чл. 5, § 1 по отношение на М.Д. и М.О., всеки от които е бил задържан поне две години в очакване на експулсиране; че няма нарушение на чл. 5, § 1 по отношение на М.А., А.А. и А.К.А., чието задържане в очакване на експулсиране не е било прекомерно, тъй като е продължило между малко повече от един месец и два месеца и половина; и че е налице нарушение на чл. 5, § 4 по отношение на М.Д. и М.О., тъй като към онзи момент задържаните чужди граждани, които очаквали експулсирането си, не са имали достъп до периодичен съдебен контрол на законността на задържането им.

4. ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВ СЪДЕБЕН ПРОЦЕС

Невъзможността жалбоподателите да обжалват мораториума върху разпореждането и търговската експлоатация на имотите в тяхно владение в частта, с която е наложена забрана за разпореждане с имота в с. Баня и невъзможността да обжалват забраната за експлоатационна и строителна дейност в имотите в Ситняково, Саръгьол, Бистрица, Врана и Баня и в горските масиви в Рила представлява нарушение на правото им на достъп до съд.

Решение по делото [Sakskoburggotski and Chrobok v. Bulgaria \(nos. 38948/10 and 8954/17\)](#)

Тежки нарушения в процедурата по назначаването на съдии в новосъздадената Дисциплинарна камера на Върховния съд след законодателната реформа, които водят до нарушение на чл. 6, § 1 от Конвенцията

Решение по делото [Reczkowicz v. Poland \(no. 43447/19\)](#)

Фактите: Г-жа Резкович е адвокат в Република Полша. През юли 2017 г., в резултат на дисциплинарно производство за различни нарушения на Етичния кодекс на адвокатите, ѝ били отнети професионалните права за период от 3 години.

На последна инстанция делото било разгледано от новосъздадената Дисциплинарна камера на Върховния съд, създадена с изменения на Закона за Висшия съдебен съвет на Полша от 2017 г., който е част от мащабна законодателна реформа на полската съдебна система, иницирана от правителството на Полша през 2017 г.

Дисциплинарната камера се състои от съдии, назначавани от президента на Полша по предложение на Висшия съдебен съвет (ВСС). Жалбоподателката твърди, че назначенията на съдиите се извършвали в явно нарушение на вътрешното право, на принципите за правова държава, разделение на властите и независимост на съдебната система.

ВСС е орган, чиято основна цел да е пази независимостта на съдиите и съдебната система. Преди законодателната реформа от 2017 г. членовете му се избирали от съдиите и този ред е потвърден и от Конституционния съд (КС) през 2007 г. С решение от 20 юни 2017 г. КС отменя предходното си решение. След промените през 2017 г. членовете на ВСС се назначават от Сейма (долната камера на парламента), а всички съдии на всички нива в съдебната система се назначават от президента по предложение на ВСС.

В резултат на 3 преюдициални запитвания, отправени от Върховния съд, с решение от 19 ноември 2019 г. Съдът на ЕС постановява, че Дисциплинарната камера не покрива изискванията за независима юрисдикция.

Вследствие на решението на СЕС, с решение от 5 декември 2019 г. Върховният съд приема, че ВСС не предоставя достатъчно гаранции за независимост от

законодателната и изпълнителната власт в процедурите по назначаване на съдии и членове на ВСС. По отношение на Дисциплинарната камара заключава, че тя не може да се счита за съд по смисъла на вътрешното право и чл. 6 от ЕКПЧ. Това заключение е обективизирано в съвместна резолюция на общото събрание на камарите на Върховния съд.

На 28 януари 2020 г. КС постановява решение, с което спира действието на резолюцията на Върховния съд, както и временно отнема компетентността на Върховния съд да се произнася по съвместимостта на изборните процедури, състава на ВСС и правомощията на президента да назначава съдии с вътрешното право, международното право и практиката на международните юрисдикции. С решение от 20 април 2020 г. КС обявява резолюцията на Върховния съд за противоконституционна и противоречаща на Договора за ЕС и чл. 6 от ЕКПЧ, като изрично постановява, че решенията на президента не подлежат на какъвто и да било съдебен контрол, включително от Върховния съд.

Решението:

Оплакването за нарушение на чл. 6, § 1 от Конвенцията

Жалбоподателката се оплаква, че Дисциплинарната камара, разгледала нейното дело, не представлява „независим и безпристрастен съд, създаден в съответствие със закона“ по смисъла на чл. 6, § 1, защото назначенията на съдиите в тази камара били политически. Това било видно от дейността на камарата, включително срещу съдии, които се противопоставят на реформите в съдебната система.

180-184. Между страните няма спор, че жалбата попада в обхвата на чл. 6, § 1. Единственият спор е дали попада в наказателния или гражданския аспект на чл.

6. Съдът посочва, че жалбоподателката е практикуващ адвокат, чийто права за упражняване на професия са временно отнети. Като препраща към постоянната си съдебна практика Съдът посочва, че правото на упражняване на професия повдига спор за граждански права (вж. например, *Philis v. Greece* (no. 2), 27 юни 1997, § 45).

По същество на жалбата

216. В скорошното си решение по делото *Guðmundur Andri Ástráðsson v. Iceland* ([GC], no. 26374/18) Голямото отделение на Съда изяснява обхвата и значението, което трябва да се придаде на понятието „съд, създаден в съответствие със закона“. Съдът повтаря, че целта на изискването „съдът“ да бъде „създаден в съответствие със закона“ е да се гарантира, че „организацията на съдебната система в едно демократично общество не зависи от преценката на изпълнителната власт, а е уредена със закон, приет от законодателната власт“. При анализа си Съдът разглежда отделните компоненти на това понятие и преценява как трябва да бъдат тълкувани, така че да отразяват най-добре неговата цел и в крайна сметка да гарантират, че предлаганата от него защита е наистина ефективна.

225-226. Доколкото оплакването на жалбоподателката е, че всички съдии в Дисциплинарната камара са назначени от президента по предложение на ВСС в явно нарушение на вътрешното право и принципите за правова държава, разделение на властите и независимост на съдебната система, Съдът посочва, че ще направи своята преценка съгласно теста за „съд, създаден в съответствие със закона“, формулиран по делото *Guðmundur Andri Ástráðsson v. Iceland*, а именно 1) дали е налице явно нарушение на вътрешното право, 2) дали това нарушение засяга основно правило в процедурата по назначаване на съдии и 3) дали това нарушение е могло да бъде преразгледано и

преодоляно по ефективен начин от националните съдилища.

Дали е налице явно нарушение на вътрешното право

238-240. Съдът посочва, че Конституционният съд на Полша в сегашния си състав е променил практиката на съда от 2007 г., според която членовете на ВСС следва да бъдат избирани от действащите съдии, за да се гарантира тяхната независимост. Измененията от 2017 г. предвиждат членовете на ВСС да се назначават от долната камара на парламента, т.е. с парламентарно мнозинство.

242. Съдът подчертава и становището на Венецианската комисия, че за да се запази независимостта на съдебната власт, поне половината от членовете на ВСС следва да бъдат съдии, избрани от съдии. Измененията не са в съответствие с европейските стандарти, защото превръщат ВСС в политически орган, тъй като предвиждат половината от членовете във ВСС да бъдат избирани от парламентарното мнозинство, а същевременно и преди промените шестима от членовете се избират от парламента и още четирима от президента.

246. Съдът се позовава и на становищата на институциите на ЕС, които изразяват притеснение относно структурата на Върховния съд след измененията от 2017 г., съгласно които се намалява възрастта за пенсиониране на настоящите съдии, отнемат се правомощията на председателя на Върховния съд да обявява свободни позиции в съда, създава се Дисциплинарна камара, която е независима от председателя на Върховния съд, със самостоятелен бюджет и структура и членовете ѝ са с високи заплати.

247. Съдът обръща внимание на становището на Венецианската комисия, според която реформата от 2017 г., с която се създава Дисциплинарната камара, не само

застрашава независимостта на съдиите във Върховния съд, но и представлява сериозен риск за правната сигурност. В заключение, реформата поставя съдебната система под контрола на парламентарното мнозинство и на президента в разрез с принципите за разделение на властите и независимост на съдебната власт.

251-255. Съдът посочва още, че след решението на СЕС от 19 ноември 2019 г., Върховният съд е постановил решение, с което приема, че ВСС не предоставя достатъчно гаранции за независимост от законодателната и изпълнителната власт, с което нарушава конституционните си задължения. В подкрепа на решението си Върховният съд подчертава, че членовете на ВСС публично настояват за образуване на дисциплинарни производства срещу съдии, които отправят преюдициални запитвания до СЕС и оспорват тяхното право да отправят такива запитвания. По отношение на Дисциплинарната камара Върховният съд постановява, че тя е създадена от нищото, състои се от членове, които са политически обвързани с изпълнителната и законодателната власт, дадени са им правомощия, които междувременно са отнети на другите камари на Върховния съд, а членовете им са предложени от ВСС – орган, който не е независим от другите две власти, поради което не може да се счита за съд по смисъла на правото на ЕС и чл. 6. Това решение е закрепено в резолюцията на Върховния съд.

261. Съдът постановява, че решението на Конституционния съд, с което се отменя резолюцията на Върховния съд и на което се позовава правителството, не е от значение за преценката в настоящия случай за това дали е налице явно нарушение на вътрешното право за целите на чл. 6. Съдът подчертава, че решението е фокусирано върху защитата на правомощията на президента да назначава съдии и на конституционния статут на сегашния ВСС, позовавайки се

формално на конституционните принципи за разделение на властите и независимост на съдебната власт, без да се изложат каквито и да било смислени мотиви по същество по отношение на преценката на Върховния съд за липса на независимост на ВСС, а оттам и на Дисциплинарната камара.

262. Предвид очевидната липса на цялостен, балансиран и обективен анализ на обстоятелствата, с които е бил сезиран, от гледна точка на Конвенцията, Съдът намира, че оценката на Конституционния съд трябва да се счита за произволна и като такава не може да има никаква тежест в заключението на Съда относно това дали е налице явно нарушение на вътрешното право, свързано с процедурата за назначаване на съдии в Дисциплинарната камара.

264. Вземайки предвид убедителните аргументи на Върховния съд в решението му от 5 декември 2019 г. и резолюцията му от 23 януари 2020 г., както и заключенията му относно противоречаща на закона процедура за назначаване на съдии в Дисциплинарната камара, направени след задълбочена и внимателна оценка на приложимото полско право във връзка със стандартите на Конвенцията и правото на ЕС и съблюдаване на насоките в съдебната практика на СЕС, Съдът намира за установено, че в настоящия случай е налице явно нарушение на вътрешното право по смисъла на първата част от теста, формулиран по делото *Guðmundur Andri Ástráðsson v. Iceland* (цитирано).

Дали нарушението засяга основно правило в процедурата по назначаване на съдии

269. Що се отнася до степента на независимост на ВСС и до това дали е имало неправомерна намеса на законодателната и изпълнителната власт в процеса по назначаване на неговите членове, Съдът се позовава на различните – и по същество единодушни – становища на международните организации и органи,

според които промените в процедурата за избор на членове на ВСС, въведени през 2017 г., са довели до това, че ВСС вече не е независим орган и не е в състояние да изпълнява конституционното си задължение да гарантира независимостта на съдилищата и съдиите.

271-273. Съдът обръща внимание, че изборите през 2018 г. са били очевидно бойкотирани от правната общност в страната, доколкото Сеймът е трябвало да излъчи 15 членове, а кандидатите за свободните места са били само 18. Шестима от петнадесетте членове, излъчени от парламента през последните 6 месеца са били назначени от министъра на правосъдието за председатели на различни съдилища. По-голямата част от кандидатите за били членове на управляващата политическа партия или са били предложени от нея. Налице е и спор, свързан с първоначалното неразкриване на списъците с одобрените кандидати, което прави невъзможна проверката дали те са получили необходимия брой подписи от съдии, одобряващи кандидатурата им. Съдът подчертава, че ситуация, при която на обществеността не се предоставя официално разяснение дали е изпълнено формалното изискване за получаване на достатъчна подкрепа за кандидатите, може да породи съмнения относно законосъобразността на процедурата. Също така липсата на контрол по отношение на това кой е подкрепил кандидатите може да породи подозрения относно тяхната квалификация и техните преки или непреки връзки с изпълнителната власт. Според информация в публичното пространство членовете на ВСС са били избрани с подкрепата на малка група съдии със силни връзки с изпълнителната власт. Съдът се позовава на становището на Върховния съд, че са налице и съмнения дали всички избрани членове са били подкрепени от 25 действащи съдии, каквито са изискванията.

274-275. С оглед на гореизложеното Съдът констатира, че по силата на измененията от 2017 г., съдебната власт е лишена от правото да номинира и избира членове на ВСС – право, което ѝ е било предоставено съгласно предходното законодателство и е признато от международните стандарти, а законодателната и изпълнителната власт са постигнали решаващо влияние върху състава на ВСС. Законът на практика е премахнал не само предишната представителна система, но и гаранциите за независимост на съдебната власт в това отношение, като е дал възможност на изпълнителната и законодателната власт да се намесват пряко или косвено в процедурата по назначаване на членове, възможност, от която тези власти са се възползвали. Същевременно съгласно Закона за Върховния съд от 2017 г. лишаването на председателя на Върховния съд от правомощието му да обявява свободните места за съдии в този съд в полза на президента на Полша допълнително е отслабило участието на съдебната власт в процеса по назначаване на съдии във Върховния съд.

276. Преценявайки всички горепосочени обстоятелства в тяхната съвкупност, Съдът установява, че нарушението на вътрешното право по същество е опорочило оспорваната процедура по назначаване, тъй като в резултат на това нарушение препоръката за кандидатите за съдии в Дисциплинарната камара – условие *sine qua non* за назначаване от президента на Полша – е била поверена на ВСС, орган, който не разполага с достатъчно гаранции за независимост от законодателната и изпълнителната власт. Процедура за назначаване на съдии, която, както в настоящия случай, разкрива неправомерно влияние на законодателната и изпълнителната власт върху назначаването на съдиите, сама по себе си е несъвместима с чл. 6, § 1 и като такава представлява фундаментално нарушение, което се отразява неблагоприятно на целия процес и

компрометираща легитимността на съда, съставен от така назначени съдии. Следователно нарушенията в процедурата по назначаване на съдиите в Дисциплинарната камара са толкова сериозни, че накърняват самата същност на правото на „съд, създаден в съответствие със закона“.

Дали нарушение е могло да бъде преразгледано и преодоляно по ефективен начин от националните съдилища

278-279. В полското законодателство не съществува процедура, чрез която жалбоподателката да оспори твърдяните недостатъци на процедурата за назначаване на съдии в Дисциплинарната камара на Върховния съд. Следователно не са били предвидени никакви средства за защита. Това обстоятелство не се оспорва от правителството.

281-282. В светлината на гореизложеното и в съответствие с направения анализ Съдът намира, че е налице явно нарушение на вътрешното право, което е засегнало основните процедурни правила за назначаване на съдии в Дисциплинарната камара на Върховния съд, тъй като назначаването е извършено по препоръка на ВСС, създаден със Закона за изменение от 2017 г. – орган, който вече не предоставя достатъчни гаранции за независимост от законодателната и изпълнителната власт. Нарушенията в процеса на назначаване са компрометирали легитимността на Дисциплинарната камара, доколкото, следвайки изначално непълноценна процедура за назначаване на съдии, тя не е притежавала и продължава да не притежава характеристиките на „съд“, който е „законен“ по смисъла на чл. 6, § 1. Следователно е засегната самата същност на разглежданото право. В светлината на гореизложеното и като има предвид цялостната си оценка по изложения по-горе тристепенен тест, Съдът заключава, че Дисциплинарната камара на Върховния съд,

която е разгледала делото на жалбоподателката, не е „сът, създаден в съответствие със закона“.

1. Член 1, § 1, буква а) от Регламент (ЕО) № 1206/2001 относно сътрудничеството между съдилища на държавите членки при събирането на доказателства по граждански или търговски дела трябва да се тълкува в смисъл, че не се прилага в случай, в който съд на държава членка извършва в друга държава членка справка за адреса на лице, на което трябва да бъде връчено съдебно решение.

2. Член 5, § 1 от Регламент (ЕС) № 1215/2012 относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела трябва да се тълкува в смисъл, че допуска заповед за изпълнение срещу длъжник да влезе в сила и не налага обезсилването на такава заповед.

[Решение на СЕС по съединени дела C-208/20 и C-256/20 „Топлофикация София“ ЕАД и др.](#)

установяване на нарушение на тази директива има обвързващо действие в последващо производство за налагане на административнонаказателна санкция за нарушение на разпоредбите на тази директива, доколкото засегнатите от това производство страни не са могли, в предходното производство за установяване на това нарушение, да упражнят в пълна степен правото на защита, по-конкретно правото на изслушване, да се позоват на правото на мълчание, нито да се ползват от презумпцията за невинност по отношение на фактическите елементи, които впоследствие ще бъдат използвани в подкрепа на обвинението, или не могат да се ползват от правото на ефективни правни средства за защита срещу подобно решение пред съд, компетентен да се произнесе както по фактическите, така и по правните въпроси.

[Решение на СЕС по дело C-546/18](#)

Членове 4 и 17 от Директива 2004/25/ЕО относно предложенията за поглъщане, разглеждани в светлината на правото на защита, гарантирано от правото на Съюза, по-специално на правото на изслушване, както и на членове 47 и 48 от Хартата на основните права на ЕС, трябва да се тълкуват в смисъл, че не допускат практика на държава членка, по силата на която станало окончателно решение за

5. ПРАВО НА ЗАЧИТАНЕ НА ЛИЧНИЯ И СЕМЕЕН ЖИВОТ, НА ДОМА И КОРЕСПОНДЕНЦИЯТА

Онлайн насилието или кибернасилието е тясно свързано с насилието в „реалния живот“ и трябва да се разглежда като друг аспект на сложното явление домашно насилие. Като не са провели наказателното производство с необходимото усърдие, властите носят отговорност за това, че не са успели да гарантират, че извършителят на актове на кибернасилие ще бъде изправен пред съда. Последвалата безнаказаност е достатъчна, за да хвърли съмнение върху способността на държавния механизъм да постигне достатъчно възпиращ ефект за защита на жените от кибернасилие.

Решение по делото [Volodina v. Russia](#) (no. 2) (no. 40419/19)

Фактите: В решението си от 9 юли 2019 г. по делото *Volodina v. Russia* (no. 41261/17) Съдът е постановил, че властите не са изпълнили задълженията си по чл. 3 от Конвенцията да защитят жалбоподателката, която в периода 2016-2018 г. е била физически и психически малтретирана от бившия си партньор С., гражданин на Азербайджан. Съдът е установил, че съществуващата правна уредба е имала недостатъци в няколко важни аспекта и не е отговаряла на изискванията, присъщи на позитивното задължение на държавата да създаде и прилага ефективно система за наказване на всички форми на домашно насилие.

Настоящата жалба касае упражняван върху жалбоподателката кибертормоз и отказа на властите да разследват действията на С.

През юни 2016 г. жалбоподателката се оплакала в полицията, че С. е използвал името ѝ, личните ѝ данни и нейни голи снимки, за да създаде фалшиви профили в социалните мрежи, като е добавил като приятели съученици на сина ѝ и неговата учителка. Тя също така съобщила на полицията за фалшивите ѝ профили в Instagram и в руска социална мрежа, за откриването на GPS проследяващо устройство в подплатата на чантата ѝ, както и за смъртни заплахи, отправени към нея чрез социалните мрежи.

Първоначално властите отказали да разгледат жалбите, позовавайки се на липсата на териториална компетентност или липса на престъпление. В крайна сметка през март 2018 г. било образувано наказателно разследване за незаконното събиране и разпространяване на информация за личния живот без съгласие на засегнатото лице. През октомври 2020 г. полицията прекратила делото поради изтекла давност, въпреки че установила, че интимните снимки на жалбоподателката били публикувани от С.

По отношение на GPS проследяващото устройство или отправените смъртни заплахи не били образувани наказателни производства. Според полицията заплахите не били „истински“.

Решението

33. На основание чл. 8 от Конвенцията жалбоподателката се оплаква, че руските власти не са успели да я защитят от

повтарящи се актове на онлайн насилие и да разследват въпроса добросъвестно и ефективно.

34-36. Съдът отхвърля възражението на правителството, че жалбоподателката е можела да предяви граждански иск да бъдат премахнати снимките и фалшивите ѝ профили, да се забрани по-нататъшното им използване и да ѝ бъде присъдено обезщетение за неимуществени вреди. Посочва, че жалбоподателката е можела основателно да очаква, че след като сезира разследващите органи, те ще проведат разследване, ще установят отговорното лице и ще бъде образувано наказателно дело, където тя би се конституирала като граждански ищец и ще може да претендира обезщетение от извършителя. Съответно Съдът намира, че жалбоподателката е използвала средство за защита, с което е разполагала по силата на вътрешното право, което очевидно е било ефективно и е давало разумни изгледи за успех.

37-41. Съдът отхвърля и второ възражение на правителството по допустимостта, че оплакването за предполагаемото преследване на жалбоподателката с помощта на проследяващо устройство вече е било разгледано от Съда по първото дело *Volodina* (цитирано по-горе, §§ 28-29). Съдът отбелязва, че при приемането на решението *Volodina* не е имал възможност да разгледа решенията на руските съдилища и разследващи органи по въпроса за проследяващото устройство и следователно те представляват „нова релевантна информация“ по смисъла на третия критерий на чл. 35, § 2 (b) от Конвенцията.

42-44. Жалбоподателката твърди, че е била жертва на многократни актове на онлайн насилие, включително порно откъщване, кибертормоз и киберпреследване. Сочи, че в Русия липсва цялостна правна рамка, която да наказва всички форми на домашно насилие, включително тези, извършвани в киберпространството. Твърди, че нито един

от членовете на полицията или на разследващия екип, към които се е обърнала, не е имал специална подготовка или квалификация за работа със случаи на домашно насилие, че не е била извършена оценка на риска, съобразена с пола или ситуацията ѝ, че органите са се отнесли към кибернасилието и контролиращото поведение като към тривиален въпрос, който не заслужава тяхната намеса. Разследването на разпространението на интимните ѝ снимки било умишлено забавено с поне две години след първото оплакване. Фактът, че С. е бил разпитан от полицията през август 2016 г. във връзка с покушение срещу жалбоподателката, но не са му били поставяни въпроси относно фалшивите профили, показвал, че те не са сметнали тези действия за част от един и същ модел на домашно насилие, като са отказали да направят връзка между тях и не са признали различните форми, които може да приеме домашното насилие. Жалбоподателката посочва редица обстоятелства, които според нея показват, че властите по принцип не са били готови да преследват когото и да било за кибернасилието, на което тя е била жертва.

45-46. Правителството оспорва твърдението, че липсва адекватна правна рамка за защита от домашно насилие и счита, че обхватът ѝ е достатъчен, за да изпълни позитивното задължение на държавата по чл. 8 да осигури на жалбоподателката защита срещу онлайн тормоз. По отношение на ефективността на разследването правителството подчертава, че не съществува абсолютно право да се постигне наказателно преследване или осъждане на конкретно лице, при условие, че няма виновни пропуски в търсенето на отговорност на извършителите на престъпления.

47-49. Особената уязвимост на жертвите на домашно насилие и необходимостта от активно участие на държавата в тяхната защита е подчертана както в

международните инструменти, така и в утвърдената практика на Съда (вж. *Bevacqua and S. v. Bulgaria*, no. 71127/01, § 65; *Hajduová v. Slovakia*, no. 2660/03, §§ 41 и *Volodina*, цитирано по-горе, § 72). „Актовете на кибернасилие, кибертормоз и злонамерено превъплъщаване в нечия личност са категоризирани като форми на насилие срещу жени и деца, които могат да нарушат тяхната физическа и психическа неприкосновеност с оглед на тяхната уязвимост“ (вж. *K.U. v. Finland*, no. 2872/02, § 41). Наскоро Съдът посочи, че „кибертормозът понастоящем се признава за аспект на насилието срещу жени и момичета и може да приеме различни форми, като например кибернарушения на личния живот ... и събиране, споделяне и обработване на информация и изображения, включително интимни“ (вж. *Buturugă v. Romania*, no. 56867/15, § 74). Онлайн насилието или кибернасилието е тясно свързано с насилието в „реалния живот“ и трябва да се разглежда като друг аспект на сложното явление домашно насилие. Позитивното задължение на държавите да създадат и прилагат ефективно система за наказване на всички форми на домашно насилие и да осигурят достатъчни гаранции за жертвите се отнася за всички форми на домашно насилие.

50. В настоящия случай няма спор, че е налице намеса в правото на жалбоподателката на личен живот. Въпросът е дали властите, след като са разбрали за намесата в правата ѝ, са изпълнили задълженията си по чл. 8 да вземат достатъчно мерки, за да я прекратят и да предотвратят повторното ѝ възникване (вж. *Eremia v. the Republic of Moldova*, no. 3564/11, § 75).

51-56. На първо място следва да се прецени дали е била въведена адекватна правна рамка, осигуряваща на жалбоподателката защита срещу проявите на кибернасилие. Съдът напомня, че защитата на личната

психическа неприкосновеност не означава задължително наличие на наказателно правна разпоредба, обхващаща конкретното деяние. Руското законодателство съдържа както гражданскоправни механизми, така и наказателноправни разпоредби за защита на личния живот на физическото лице. Според жалбоподателката обаче те не са част от цялостна рамка, наказваща всички форми на домашно насилие, и не са изрично насочени към проявленията му в киберпространството, като например онлайн преследване или представянето за друг. За Съда нейната критика е част от по-широкия въпрос дали руската държава е приела законодателство, което да криминализира актовете на домашно насилие, независимо дали те се извършват офлайн или онлайн и доколкото той е разгледал този въпрос подробно в първото дело *Volodina* и е стигнал до заключението, че съществуващата правна уредба е недостатъчна в няколко важни аспекта и не отговаря на изискванията, присъщи на позитивното задължение на държавата да създаде и прилага ефективно система, наказваща всички форми на домашно насилие (вж. цитираното по-горе *Volodina*, §§ 80-85) счита, че не е необходимо да се преразглежда тази обща констатация в настоящия случай, в който обхватът на проверката на Съда е по-ограничена. В настоящия случай събирането на информация за местонахождението на жалбоподателката и разпространяването на нейни снимки и лични данни разкрива сериозна намеса в личния ѝ живот, наказуема по чл. 137 от НК, докато смъртните заплахи се преследват по чл. 119 от НК, независимо от начина на тяхното предаване – офлайн или онлайн. В светлината на свободата на преценка на държавата при избора на правни средства за осигуряване на съответствие с Конвенцията Съдът счита, че съществуващата уредба е предоставила на руските власти правни инструменти за разследване на актовете на

кибернасилие, на които жалбоподателката е била жертва.

57-60. Актовете на кибернасилие в конкретния случай са били достатъчно сериозни, за да изискват наказателноправна реакция от страна на националните органи. Съдът също така повтаря, че както общественият интерес, така и интересите за защита на уязвимите жертви от престъпления, нарушаващи тяхната физическа или психическа неприкосновеност, изискват наличието на средство за защита, което да позволи извършителят да бъде идентифициран и изправен пред съда (вж. цитираните по-горе *K.U. v. Finland*, § 47 и *Volodina*, § 100). Гражданското производство, което би могло да бъде подходящо средство за защита в ситуации с по-малка степен на сериозност, не би било в състояние да постигне тези цели в настоящия случай. Освен това Съдът повтаря, че държавните органи са отговорни за осигуряването на адекватни мерки за защита на жертвите на домашно насилие под формата на ефективно възпиране на сериозни нарушения на тяхната физическа и психическа неприкосновеност (вж. *Oriz v. Turkey*, по. 33401/02, § 176 и цитираното *Volodina*, § 86). Русия е сред малкото държави членки на Съвета на Европа, чието национално законодателство не предоставя на жертвите на домашно насилие правно средство за подаване на молба за издаване на незабавни заповеди за „възбрана“ или „защита“, които могат да предотвратят повторна проява на домашно насилие. Ограничителната мярка по наказателното право, забраняваща определено поведение също не предоставя достатъчна защита на жертвите на домашно насилие в положението на жалбоподателката, тъй като налагането ѝ зависи от това дали има образувано разследване и не е пряко достъпно за жертвата, която трябва да подаде молба до следователя, който да прецени дали да отправи искане в този смисъл до съда.

61. По първото дело *Volodina* Съдът е установил, че реакцията на руските власти на ясният риск от повтарящо се насилие от страна на бившия партньор на жалбоподателката е била явно неадекватна и че с бездействието си и не предприемането на възпиращи мерки те са позволили на С. безпрепятствено и безнаказано да продължи да заплашва, тормози и напада жалбоподателката. Тази констатация е приложима и при обстоятелствата по настоящото дело, при които властите не са обмислили в нито един момент какво може и трябва да се направи, за да се защити жалбоподателката от повтарящо се онлайн насилие.

62-65. Съдът повтаря, че при разглеждането на случаи на домашно насилие се изисква особено старание, а специфичният характер на домашното насилие трябва да бъде взет предвид при провеждането на вътрешното производство. Разследването на фалшивите профили в социалните мрежи и разпространението на интимните снимки на жалбоподателката е започнало близо две години след подадените първи сигнали. Тъй като държавите са отговорни за забавянията, независимо дали се дължат на поведението на техните съдебни или други органи или на структурни недостатъци в съдебната ѝ система, които причиняват забавяния (вж. *Rutkowski and Others v. Poland*, № 72287/10 и 2 други, § 128), е без значение дали забавянето е било причинено от липсата на ясни правила относно компетентността за разследване на онлайн престъпления или от нежеланието на отделни полицейски служители да се заемат със случая. Съдът не е убеден от обяснението на правителството, че забавянето се дължи на факта, че С. не е можел да бъде открит за разпит. Във всички случаи обаче полицията е трябвало да действа бързо и добросъвестно, за да осигури съдебно-технически доказателства за предполагаемите престъпления, включително установяване на телефонните номера и интернет адресите, които са били

използвани за създаване на фалшиви профили и качване на снимките на жалбоподателката. Това обаче не е направено до образуването на наказателното дело през 2018 г., което води до загуба на време и намалява възможностите за събиране на доказателства, свързани с актовете на кибернасилие. Съдът разглежда подробно и последвалото наказателно разследване и стига до извода, че то също не е било експедитивно или достатъчно задълбочено.

66-67. „Предварителното разследване“ на другите престъпления, за които жалбоподателката е съобщила на полицията, не е довело до образуване на наказателно дело. Без да предприеме каквито и да било действия по разследването, полицията стига до заключението, че не е извършено престъпление. „Както Съдът е установил по първото дело *Volodina*, полицията произволно вдига летвата за доказателствата, необходими за започване на наказателно производство, като твърди, че заплахите за смърт трябва да са „реални и конкретни“, за да бъдат преследвани (вж. *Volodina*, § 98). Най-важното е, че властите не са направили цялостен преглед на ситуацията, като не са обмислили дали тези инциденти не са толкова свързани по вид и контекст с физическите нападения, за които жалбоподателката е съобщила, че да обосновават заключението, че представляват единно поведение“. Вследствие на бавно протичащото разследване на фалшивите профили в социалните мрежи, обвинението в крайна сметка е било погасено по давност. Съдът е установявал нарушения на задължението за провеждане на ефективно разследване в случаи, когато производството е продължило неоправдано или е приключило поради изтичане на давността, позволявайки на извършителите да избегнат отговорност (вж. цитираното по-горе *Opuz*, § 151 и *P.M. v. Bulgaria*, no. 49669/07, §§ 64-66). Принципът на ефективност означава, че

националните органи в никакъв случай не трябва да са готови да оставят безнаказано причиненото физическо или психическо страдание. Това е от съществено значение за поддържане на общественото доверие и подкрепа за върховенството на закона и за предотвратяване на всякаква поява на толерантност или примиряване на властите с актове на насилие (вж. *Okkali v. Turkey*, no. 52067/99, § 65). Като не са провели производството с необходимото усърдие, руските власти носят отговорност за това, че не са успели да гарантират, че извършителят на актове на кибернасилие ще бъде изправен пред съда. Последвалата безнаказаност е достатъчна, за да хвърли съмнение върху способността на държавния механизъм да постигне достатъчно възпиращ ефект за защита на жените от кибернасилие.

68. В обобщение, Съдът намира, че макар съществуващата рамка да предоставя правни инструменти за преследване на актовете на кибернасилие, на които жалбоподателката е била жертва, начинът, по който властите на практика са се справили с въпроса – а именно нежеланието да се образува наказателно дело и бавният ход на разследването, довели до безнаказаност на извършителя – разкрива неизпълнение на позитивните им задължения по чл. 8 от Конвенцията. Следователно е налице нарушение на тази разпоредба.

6. СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ, НА СЪВЕЩТА И НА РЕЛИГИЯТА, НА СЪБРАНИЯТА И НА СДРУЖАВАНЕ

Съдът установява нарушение на чл. 10 от Конвенцията, тъй като сдружението жалбоподател, признато за политически субект по смисъла на националното законодателство, не е било поканено да участва в популярни информационни телевизионни предавания, въпреки задължението за балансирано представяне на различните политически мнения. Мерките, взети от властите за възстановяване на баланса в ситуацията, довела до изключването му от политическия дебат, са били недостатъчни.

Решение по делото [Associazione Politica Nazionale Lista Marco Pannella c. Italie \(n° 66984/14\)](#)

Фактите: Приложимата към фактите по делото италианска нормативна уредба относно разпространението на мнения и послания от политическо естество чрез телевизията разграничава две категории предавания – от една страна, предавания „за политическа комуникация“ (вкл. т.нар. „политически трибуни“), които имат за основен предмет разпространение на становищата и предложенията на участващите в парламентарния живот на страната политически сили и по отношение на които съществуват точни правила за разпределение на ефирното време с цел строго равен достъп, и от друга страна, „информационни“ предавания (вкл. новините и т.нар. „програми за позадълбочено разглеждане“), които се занимават с актуалните обществени и политически теми и по отношение на които е предоставена известна автономия що се касае до избора на темите и на гостите, както и на отреденото на всеки от тях време.

Законът възлага контрола върху програмирането и дейността на телевизионните канали, с цел спазване на конституционните принципи и разпоредбите относно медийното разпространение на политическото слово, на два органа: Парламентарната комисия за общо ръководство и надзор по отношение на радио-телевизионните услуги („Надзорната комисия“) и Регулаторният орган в областта на съобщенията („AGCOM“). Надзорната комисия изразява волята на парламента във връзка с общественото радио- и телевизионно разпространение и осъществява общо ръководство и надзор по отношение на дейността на концесионера *Radio Televisione Italiana* („RAI“). Със закон от 2000 г. са разширени правомощията ѝ във връзка с „политическата комуникация“ и равния достъп до медиите, като е натоварена да следи – както в периоди на избори или референдуми („изборни периоди“), така и в останалото време – за спазване на принципите за безпристрастност и плурализъм на информацията. Извън изборните периоди Надзорната комисия посочва на RAI критериите за организиране на „политическите трибуни“ (пресконференции, дебати, кръгли маси) и политическите сили, които могат да участват в тях. AGCOM е независим административен орган с регулаторни и контролни функции, който следва да осигурява равен достъп на всички „политически субекти“ до информационните предавания и предаванията за изборна и политическа комуникация, както и безпристрастността на тези предавания.

През юни 2010 г. сдружението жалбоподател сезирало AGCOM с оплакване, че в периода 1 април – 3 юни с.г. трите неспециализирани канала на RAI не са спазили задълженията си, произтичащи от

принципите за безпристрастност и плурализъм на информацията, като не са отразили достатъчно неговите инициативи и кампании в новините и не са поканили негови представители в най-важните си предавания от типа токшоу – *Porta a porta*, *Annozero* и *Ballarò* – докато представители на другите политически тенденции са участвали. Жалбоподателят искал нарушеният по този начин баланс да бъде възстановен, като му бъде предоставено ефирно време. AGCOM взел решение, че по жалбата не следва да се предприемат действия, тъй като ефирното време на сдружението общо в новините и другите информационни предавания на трите канала било достатъчно и сходно с предоставеното на останалите извънпарламентарни сили. Сдружението обжалвало това решение пред административния съд, който го отменил. Приел, че жалбоподателят има избрани представители в парламента и следователно е „политически субект“ по смисъла на националната правна уредба и че AGCOM не е мотивирал надлежно решението си в частта му, в която го е сравнил с извънпарламентарните политически сили, без при това да съобрази, че и такива сили са участвали в спорните три предавания. Указал на AGCOM да разгледа отново жалбата, като държи сметка за това и като изложи мотиви защо се е отклонил от практиката си при проверката за спазване на принципа на плурализма да прави преценка за всяко предаване поотделно и вместо това е разгледал предаванията общо, без оглед на популярността им или на часовия пояс, в който се излъчват. AGCOM преразгледал решението си, но го потвърдил. Приел, че жалбоподателят не може да се счита за „политически субект“, за който се прилагат нормите относно представените в парламента политически сили, и че е законосъобразно извън изборните периоди преценката да се прави с оглед на съвкупността от информационните предавания на всеки канал. Сдружението отново подало жалба до съда, с оплакване, че е нарушена силата на пресъдено нещо, и искане за отмяна на решението на AGCOM и изпълнение на постановеното съдебно решение. Административният съд я уважил и дал на AGCOM срок да изпълни първото му решение. AGCOM разпоредил на RAI да предвиди участие на сдружението в *Porta a*

porta и *Ballarò*, като констатирал, че *Annozero* е свалено от програмата. Напомнил, че неизпълнението на решението му влече имуществени санкции.

Решението:

45. Сдружението жалбоподател се позовава на чл. 10 от Конвенцията и се оплаква, че в резултат на частичното изпълнение на решението на административния съд е нарушено правото му да разпространява идеи и мнения от политическо естество чрез обществените телевизионни канали.

46-54. Съдът обявява жалбата за допустима. По съществото ѝ отбелязва, че между страните няма спор относно наличието на намеса при упражняването на правото, гарантирано на жалбоподателя от чл. 10, която се изразява в провеждането на спорните информационни предавания без негови представители. По въпросите дали тя е била „предвидена от закона“ и дали е имала легитимна цел жалбоподателят поддържа, че националната процедура се е характеризирала със серия решения и бездействия на RAI и AGCOM, които според него са били в явно противоречие с вътрешното законодателство относно плурализма на информацията и не са преследвали никоя от предвидените в чл. 10, § 2 цели. Правителството не е взело становище. Съдът намира, че намесата е била „предвидена от закона“. Както е посочено по-горе, достъпът до предаванията за политическа информация е уреден от разпоредби, които осигуряват на телевизионните канали редакционна автономия що се отнася до избора на гости и предоставеното им ефирно време. По въпроса за целта на намесата Съдът отбелязва, че националните разпоредби визират гарантиране на безпристрастност и плурализъм на информацията и по-специално свобода на политическия дебат в полза на гражданите и на демокрацията. Поради това той е убеден, че намесата е целяла „защита на ... правата на другите“ по смисъла на чл. 10, § 2 от Конвенцията.

55-62. Според сдружението жалбоподател намесата не е била „необходима в едно демократично общество“ и поради това не е била в съответствие с чл. 10. Дори и да

преследвала легитимна цел, тя била явно непропорционална и не отговаряла на никаква належаща обществена нужда. Сдружението понесло изключително тежка вреда, тъй като по онова време предаванията, във връзка с които сезирало AGCOM, представлявали главните предавания за политическа информация на RAI и изключването от дори и само едно от тях водело до невъзможност то да комуникира гледището си на неизчислим брой граждани. Противно на твърдението на правителството, още в първото си решение административният съд посочил ясно, че сдружението е „политически субект“ по смисъла на националния закон, и второто му решение не съдържало никакво ново тълкуване. Жалбоподателят се оплаква също така, че в случая AGCOM очевидно се е отклонил от практиката си да проверява зачитането на плурализма за всяко предаване поотделно. Освен това исканията на сдружението били удовлетворени едва три години след като подало първата си жалба, след „дълга съдебна голгота“, като междувременното сваляне от програмната схема на предаването *Annozero* направило невъзможно то да участва в него като компенсация. В изпълнение на съдебното решение то участвало само в едно предаване *Porta a porta*, а в *Ballarò* г-жа R.V. била поканена в качеството ѝ на новоизбран секретар на *Radicali Italiani* и при всички положения това участие се свеждало до излъчване на запис с продължителност две минути извън прекия дебат в течение на двучасовото предаване. Жалбоподателят твърди, че това е само един от случаите, в които RAI е упражнявала цензура, и сочи примери, които според него показват, че нарушаването на приложимата нормативна уредба е предизвикало маргинализиране на радикалното движение. Той упреква и AGCOM, че не е изиграл възложената му роля на гарант за плурализма на информацията, като не е упражнил правомощието си да санкционира RAI за неизпълнението на съдебното решение.

63-67. Правителството поддържа, че във второто си решение административният съд е взел предвид, въз основа на ново и по-фактическо тълкуване на понятието „политически субект“, някои обстоятелства (споразумението между сдружението

жалбоподател и една от политическите партии и факта, че след изборите неговите избрани кандидати са формирали самостоятелна делегация), от което е заключил, че то е представена в парламента политическа формация и при това положение е „политически субект“. В кратък срок след постановяване на решението AGCOM разпоредил на RAI да предвиди участие на представители на сдружението във все още излъчваните предавания *Porta a porta* и *Ballarò*. Начинът на изпълнение на решението не се дължал на порочна административна практика или на липса на кооперативност, а на серия от конкретни затруднения, свързани с историята на сдружението, и по-специално с нееднократната промяна на наименованието му. То било създадено в резултат на трансформирането на бившата радикална партия и участвало в изборите под имена с различни буквени съкращения, а понякога представяло кандидатите си в изборните листи на други политически формации. Редакцията на *Ballarò* предложила многократно на член на сдружението – г-жа E.B. – да участва в предаването, но тя всеки път отклонявала поканите, поради което била поканена г-жа R.V. – новоизбраният секретар на *Radicali Italiani*. В заключение, според правителството свободата на изразяване на жалбоподателя не е била нарушена.

68-74. Съдът напомня общите принципи, установени в практиката му относно необходимостта от намеса при упражняване на свободата на изразяване и плурализма в аудиовизуалните медии (*Animal Defenders International c. Royaume-Uni* [GC], n° 48876/08, §§ 100 и 101), и по-специално принципа, че не може да има демокрация без плурализъм (напр. *Manole et autres c. Moldova*, n°13936/02, § 95). Свободата на медиите предоставя на обществото едно от най-добрите средства за запознаване с идеите и поведението на политическите лидери (*Lingens c. Autriche*, 8.07.1986 г., § 42). Аудиовизуалните медии имат особено важна роля в това отношение. Поради възможността да предават послания посредством звук и образ, те оказват непосредствено и по-мощно въздействие от печатните медии (напр. *Pedersen et Baadsgaard c. Danemark* [GC], n° 49017/99, §

79). Ситуация, при която икономическа или политическа обществена фракция може да придобие господстваща позиция по отношение на аудиовизуалните медии и така да упражнява натиск, за да ограничи в крайна сметка редакционната им свобода, накърнява фундаменталната роля на гарантираната от чл. 10 свобода на изразяване в едно демократично общество, особено когато става въпрос за разпространяване на информация и идеи от общ интерес, които при това обществото има право да получава (*VgT Verein gegen Tierfabriken c. Suisse*, n° 24699/94, §§ 73 и 75). Съдът счита, че в областта на аудиовизуалното излъчване тези принципи налагат на държавата, която е основен гарант на плурализма (напр. цитираното *Manole*, § 99), задължението да осигури, от една страна, достъпа на обществото, посредством телевизията и радиото, до безпристрастна и точна информация и до многообразие от мнения и коментари, отразяващи различните политически убеждения в страната, и от друга страна, защитата на журналистите и на останалите професионалисти в аудиовизуалните медии срещу пречките за разпространяване на информацията и коментарите. Изборът на средствата за постигане на тези цели зависи от местните условия и следователно попада в рамките на свободата на преценка на държавата. Така например Съдът, а преди него и Комисията, са признали, че система за обществено радиоразпръскване може да допринесе за качеството и балансираността на програмите (*Informationsverein Lentia et autres c. Autriche*, 24.11.1993 г., § 33, и *X. SA c. Pays-Bas*, n° 21472/93, решение на Комисията от 11.01.1994 г.), но чл. 10 съвсем не задължава държавите да установят такава система, ако са създадени други средства за постигане на същата цел. Когато обаче държавата реши да установи система за обществено радио- и телевизионно разпространение, от изложените по-горе принципи следва, че националното право и практика трябва да гарантират тази система да осигурява плурализъм при предоставянето на услугата. По-специално, когато частните станции са все още твърди слаби, за да предложат действителна алтернатива, и следователно съответната обществена или държавна организация е единственият или доминиращият

разпространител в дадена държава или регион, за доброто функциониране на демокрацията е необходимо тя да разпространява безпристрастни, независими и неутрални информация и коментари и освен това да предоставя форум за обществена дискусия, в рамките на който могат да бъдат изразени възможно най-широк спектър мнения и гледища (цитираното *Manole*, § 101). Що се отнася до политическия дебат, Съдът е посочил, че свободата на изразяване е едно от условията за осигуряване на свободното изразяване на мнението на народа при избиране на законодателното тяло (*Bowman c. Royaume-Uni*, 19.02.1998 г., § 42).

75-78. В настоящия случай Съдът отбелязва, че извън изборните периоди разпространението на политически идеи и мнения се осъществява чрез предаванията „за политическа комуникация“ и информационните предавания. И едните, и другите имат за цел да допринесат за националния политически дебат, като осигуряват плурализма на информацията, чийто адресат и ползвател е обществеността. Правните разпоредби определят само общите принципи за достъпа на „политическите субекти“ до радиото и телевизията, като предоставят на Надзорната комисия и AGCOM, в рамките на съответната им компетентност, приемането на вторична регламентация за тяхното прилагане. Контролът за спазване на тези разпоредби е възложен на AGCOM. Сдружението жалбоподател е сезирало този орган по повод участието му в дебати, свързани с общия интерес, и следователно предоставената на италианската държава свобода на преценка е относително ограничена (цитираното *VgT Verein gegen Tierfabriken*, § 71).

79-84. Съдът отбелязва и направеното в първото решение на административния съд заключение, че жалбоподателят е „политически субект“ по смисъла на националната правна уредба. Следователно отказът на AGCOM да вземе предвид това заключение не може да бъде оправдан с особеностите на статута на сдружението, който вече е бил изяснен в съдебното решение. Според Съда AGCOM е проявил прекален формализъм, като се има предвид,

че от своя страна административният съд е основал преценката си на реалното положение на сдружението, а именно че то е подписало споразумение с една от политическите партии, което му е позволило да представи кандидатите си на изборите и след това да създаде самостоятелна делегация в рамките на нейната парламентарна група. По-нататък Съдът отбелязва, че националното законодателство признава на програмите за задълбочено разглеждане по-голяма автономия в сравнение с тези за политическа комуникация, както и че видно от становищата на страните, тези предавания са станали преимуществената форма за политически дебат и разпространение на политически идеи и мнения в медиите. Макар и да е вярно, че информационните предавания не са подчинени на изискване за стриктно пропорционално представяне на мненията на всяка политическа сила, а просто на задължението за балансирано представяне на различните политически мнения, практиката на AGCOM и на административния съд във връзка с прилагането на общите принципи относно плурализма показва засилена защита на достъпа на „политическите субекти“ до една категория специфични предавания за политическа информация, а именно тези, които се характеризират с циклично сезонно програмиране и с разпознаваеми от публиката структура и формат. Тези предавания, сред които AGCOM включва *Porta a porta*, *Annozero* и *Ballarò*, са и предмет на „самостоятелна преценка“, когато се разглежда спазването на принципа на плурализма по отношение на даден „политически субект“. Това означава, че сходните ситуации трябва да бъдат третираны по сходен начин, за спазване на принципа за равенство и за да се гарантира доброто осъществяване на политическия дебат и следователно плурализма на информацията. Съдът отбелязва обаче, че без да изложи каквито и да било мотиви, AGCOM е изоставил тази практика и е направил обща преценка на присъствието на сдружението жалбоподател във всички

информационни предавания на канала, без да държи сметка за графика на излъчването им, нито за популярността им.

85-89. Съдът признава, че система за радио- и телевизионно разпространение като италианската, която, макар и далеч да не е осъществила прехода към обществени медии², постепенно е редуцирала, в контекста на политическия дебат, пряката контролна роля на държавата, като е създавала независим административен орган, и която е признала по-голяма редакционна автономия на всеки телевизионен канал и на отговорните за информационните предавания редакции, по принцип осигурява по-добра защита на безпристрастността и плурализма на информацията. В настоящия случай обаче сдружението жалбоподател не е било представено в три много популярни предавания и се е оказало ако не изключено, то поне силно изолирано от медийния политически дебат. Съдът констатира също така, че когато в крайна сметка AGCOM е разпоредил на RAI да предвиди ефирно време за него, предаването *Annozero* е било свалено от програмата. Отбелязва, че макар и отпадането на предавания да е често явление, задължението за изпълнение на решението би трябвало да налага предоставяне на ефирно време за компенсация. Към това се добавя и частичното неизпълнение на решението на AGCOM от страна на RAI – сдружението е взело участие в *Porta a porta*, но не и в *Ballarò*. В това отношение Съдът отбелязва, че правителството не е представило доказателства за отправени покани до негови членове, освен комуникацията с Е.В. Що се отнася до Р.В., тя е участвала като представител на друго сдружение, при това с кратко записано изявление, без възможност за диалог, нито за участие в дебата с другите представители на политически сили. И накрая, Съдът намира за несъстоятелен довода на правителството, че RAI е срещнала затруднения при изпълнението на решението на AGCOM поради историята на сдружението. След като то вече е представяло кандидатите си в

² Съдът препраща към Препоръка Rec (2012) 1 на Комитета на министрите на Съвета на Европа до държавите членки относно управлението на обществените медии, посочена в частта на решението относно приложимите международни документи, в

която се препоръчва преосмисляне и преустройство на управлението на медиите с цел осъществяване на този преход.

листите на други политически движения, положението му е било достатъчно познато на властите. Вероятно сключеното споразумение е представлявало новост в определени аспекти, но административният съд е посочил още в първото си решение, че сдружението следва да се счита за „политически субект“ по смисъла на националния закон. Това трябва да е дало възможност на AGCOM да прецени положението му въз основа на този извод и съответно на RAI да се справи с посочените затруднения.

90-91. Съдът намира, че изложените съображения са достатъчни, за да направи заключение, че в случая мерките, взети от властите за възстановяване на баланса в ситуацията, довела до изключване на жалбоподателя от политическия дебат, са били недостатъчни. Следователно е налице нарушение на чл. 10 от Конвенцията.

92-94. Съдът обявява за допустимо и оплакването на жалбоподателя, че неизпълнението на решението на AGCOM е представлявало нарушение на чл. 6, § 1 от Конвенцията, но намира, че с оглед на изложените съображения и установеното нарушение на чл. 10, не е необходимо да го разгледа отделно.

Подобни въпроси са разгледани и по делото [Associazione Politica Nazionale Lista Marco Pannella et Radicali Italiani c. Italie \(n° 20002/13\)](#), образувано по жалба на същото сдружение и на сдружението *Radicali Italiani*, по отношение на което обаче Съдът намира жалбата за недопустима като несъвместима *ratione personae* с разпоредбите на Конвенцията, тъй като националният съд му е отрекъл качеството на „политически субект“ и тъй като не е доказало да е пряко засегнато, а се оплаква абстрактно от пропуски на властите, които счита за противоречащи на Конвенцията. Делото се отнася до отпадането на „политическите трибуни“ поради това, че след проведените през 2008 г. парламентарни избори Надзорната комисия не дала на RAI необходимите за включването им в програмната схема инструкции. След изборите сдружението жалбоподател *Associazione Politica Nazionale Lista Marco Pannella* направило без

успех постъпки за възстановяване на предаванията. Пред Съда то се оплаква, че отпадането на „политическите трибуни“ в резултат на бездействието на Надзорната комисия му е попречило да разпространява своите идеи и мнения, в нарушение на чл. 10 от Конвенцията.

Въз основа на същите установени в практиката му общи принципи Съдът намира, че ако това може да се приеме за намеса, тя е предвидена от закона, който поверява на един политически по естеството си орган преценката за необходимостта от програмиране на въпросните предавания, и е осъществена с легитимната цел защита на „правата на другите“. Основният въпрос по делото е дали тя е била пропорционална на преследваната цел и дали властите са изложили релевантни и достатъчни съображения, за да я оправдаят. Според Съда настоящият случай не може да се сравнява с разгледаните по цитираното *VgT Verein gegen Tierfabriken* (вж. § 71) и по *Vest AS et Rogaland Pensjonistparti c. Norvège*, n° 21132/05 (вж. §§ 63 и 73), където става въпрос за абсолютна забрана на достъпа на сдруженията жалбоподатели до телевизионните рекламни предавания, за да разпространяват своите мнения и идеи от политическо или социално естество. По настоящото дело жалбоподателят се оплаква от липса на достъп до точно определени предавания и макар че ги счита за предпочитания начин за представяне и разпространение на мненията му, не е налице наложена на политическа партия абсолютна забрана на достъпа до политически телевизионни предавания, която може да е несъвместима с чл. 10. В случая не става въпрос и за достъп до предавания, посветени на политическия дебат в предизборен период, когато според практиката на Съда границите на свободата на преценка на държавата са тесни. Съдът обръща внимание, че Надзорната комисия е политически орган, който изразява волята на парламента относно общественото радио- и телевизионно разпространение и следователно изборът политическите трибуни да не бъдат излъчвани повече е политически избор, мотивите за който са в дискрецията на парламента. По въпроса дали последиците от отпадането на тези предавания са съвместими с Конвенцията Съдът отбелязва, че техният формат е бил

замислен през 70-те години на XX век в обществен контекст, напълно различен от днешния. Оттогава медийното предлагане се е развило значително. Правителството сочи, че от една страна, публиката е загубила интерес към политическите трибуни и предаванията за политическа комуникация, и от друга страна, по-широкото предлагане на информационни предавания позволява на политическите партии да представят мненията и идеите си по различен начин. Освен това жалбоподателят не е бил единственият „политически субект“, засегнат от премахването на политическите трибуни, а всички участвали в тях политически сили са понесли последиците наравно, т.е. не е налице различно третиране, което би могло да постави проблем от гледна точка на чл. 10. Съдът обръща внимание и че прогресивното заместване на политическите трибуни с политически предавания за задълбочено разглеждане позволява на RAI по-голяма гъвкавост и следователно по-широка редакционна свобода. Изоставянето на спорните предавания трябва да се разглежда и в светлината на общото развитие на общественото радио- и телевизионно разпространение в Италия (описано по-горе, по другото дело на същия жалбоподател – Б.пр.). В това отношение Съдът препраща към актове на Комитета на министрите на Съвета на Европа – Резолюция № 1 относно бъдещето на общественото радио- и телевизионно разпространение (1994 г.), с която участващите държави се ангажират да

„гарантират независимостта на обществените разпространители от всякаква политическа и икономическа намеса“ и Анекса към Препоръка № R (96) 10 относно гаранциите за независимост на общественото радиоразпространение (1996 г.), в която са приети ръководни насоки за осигуряването ѝ и е посочено, че „правната рамка, регулираща обществените радиоразпространители трябва ясно да утвърждава редакционната им независимост и институционалната им автономия“, особено в съществени области на дейност като редактирането и представянето на информационни и новинарски програми (цитираното *Manole et autres*, § 102). По тези съображения Съдът заключава, че премахването на „политическите трибуни“ не е лишило първия жалбоподател от възможността да разпространява мненията си и не може да се приеме за непропорционално засягане на свободата му на изразяване. Следователно не е налице нарушение на чл. 10 от Конвенцията.

7. ЗАЩИТА НА СОБСТВЕНОСТТА

По оплакването на жалбоподателите от последиците от наложения през 2009 г. от Народното събрание мораториум върху разпореждането и търговската експлоатация на имотите в тяхно владение Съдът намира, че наложената с мораториума забрана за експлоатация и строителство по отношение на горите във владение на жалбоподателите е непропорционална и прекомерна, поради което е налице нарушение на чл. 1 от Протокол № 1.

Решение по делото [Saksoburggotski and Chrobok v. Bulgaria \(nos. 38948/10 and 8954/17\)](#)

Липсата на разумни възможности да се оспорят извънредните мерки, наложени от Централната банка на Словения включващи обезсилване на акциите и облигациите на жалбоподателите в три банки или да се получат обезщетение за претърпените от тях вреди представлява нарушение на чл. 1 от Протокол 1.

Решение по делото [Pintar and Others v. Slovenia \(nos.49969/14, 20530/16, 4713/17, 13244/18 and 16311/18\)](#)

Фактите: Жалбоподателите са притежавали акции и облигации три словенски банки, които са кандидатствали за държавна помощ. През 2013 и 2014 г. с цел тяхната

рекапитализация и оздравяване и с цел предотвратяване на заплахи за стабилността на финансовата система, Словенската централна банка („СЦБ“) приема решения за въвеждане на извънредни мерки в обществен интерес. Мерките са въведени с изменение на Закона за банковия сектор, в съответствие със Съобщение на Европейската комисия, на Препоръка на Съвета на ЕС от юли 2013 г., както и на преглед на качеството на активите и на резултатите от стрес тестовете, извършени под ръководството на управителен комитет, включващ Европейската комисия, Европейския банков орган и Европейската централна банка. На бившите държатели на акции и облигации не е бил предоставен достъп до документите, въз основа на които са били взети решенията. Жалбоподателите са предприели различни, неуспешни или все още висящи правни действия на национално ниво.

През 2016 г. Конституционният съд приема, че част от разпоредбите на вътрешното законодателство не са конституционносъобразни, в това число липсва ефективен правен способ за защита на бившите държатели на акции и облигации. Впоследствие е бил приет Закон за съдебната защита на титулярите на допустими задължения на банките („Закон за защитата от 2020 г.“), чието действие е спряно от Конституционния съд поради висяща проверка за неговата конституционносъобразност.

Решението:

Оплакването за нарушение на чл. 1 от Протокол № 1 от Конвенцията

Жалбоподателите се оплакват, че липсва ефективен способ за защита срещу възприетите от СЦБ извънредните мерки за обезсилване на акциите или облигациите. Жалбоподателите считат, че мерките са били неоправдани и са в нарушение на чл. 1 от Протокол № 1 от Конвенцията.

По допустимостта

70-74. Съдът отхвърля възражението на правителството, че част от жалбоподателите са злоупотребили с правото си на жалба, тъй като не е налице съзнателно позоваване на невярна информация или умишлено пропускане на съществена информация (вж. *Mitrović v. Serbia*, no. 52142/12, § 33). Не всеки пропуск на информация представлява злоупотреба, тъй като въпросната информация трябва да се отнася до самата същност на делото (*ibid.* §§ 33 и 34; и *Bestry v. Poland*, no. 57675/10, § 44).

75-80. Правителство оспорва, че не са изчерпани всички вътрешни средства за защита, едно от които е производството за вреди по смисъла на чл. 350а от Закона за банковия сектор. Посочва, че, ако жалбоподателите считат, че производството по смисъла на чл. 350а от Закона за банковия сектор, не представлява ефективно средство за защита, то жалбоподателите е следвало да подадат жалбите си в 6-месечен срок от приемането на извънредните мерки, което е направено само от един от тях. Твърди, че другите правни действия, предприети от страните не следва да се вземат предвид. Единственото средство за защита, както е посочено и от Конституционния съд, е производството за вреди по смисъла на чл. 350а от Закона за банковия сектор. Съдът отбелязва, че продължаващата липса на ефективно средство за защита за установяване дали акциите или облигациите са били основателно обезсилени и, ако е уместно, да се търси обезщетение, е в основата на оплакванията на жалбоподателите, поради което

възраженията следва да се разгледат при разглеждане на основателността на жалбите.

По същество на оплакванията

81-85. Жалбоподателите оспорват твърдението, че акциите или облигациите са без никаква стойност. Дори облигациите на неплатежоспособно дружество имат икономическа стойност и представляват притежание. Посочват, че не са били информирани или не са имали достъп до документите, въз основа на които е взето решение да бъдат приложени извънредните мерки. Оплакват се, че липсва ефективен правен способ да оспорят обезсилването на акциите и облигациите и да потърсят компенсация. Считат, че би трябвало да имат възможност да оспорят решенията на СЦБ. Изразяват несъгласие със Закона за защитата от 2020 г., като се позовават на наложените лимити на допустимото обезщетение, както и на липсата на правомощия на съда да провери правилността на оценката на активите на банката. Твърдят, че Закона за защитата от 2020 г. не предвижда ефективно средство за защита. Посочват, че незаконната ситуация продължава и те продължават да не могат да претендират за обезщетение за предполагаемото необосновано обезсилване на техните облигации поради неприлагане на решението на КС от 2016 г.

86-89. Правителството твърди, че акциите и облигациите без икономическата стойност не представляват притежание по смисъла на чл. 1 от Протокол № 1 от Конвенцията. Посочва, че ако не са били предприети извънредните мерки, банките са щели да влязат в производство по несъстоятелност. В случай на несъстоятелност загубите биха били такива, че допустимите пасиви е нямало да бъдат погасени дори частично и следователно жалбоподателите не биха могли да имат правни очаквания да запазят инвестицията си. Твърди, че банките са били неплатежоспособни, което е налагало

предприемането на незабавни мерки, за да се гарантира стабилността на финансовата система в Словения и ЕС. Мерките са обосновани от обществения интерес. Жалбоподателите биха понесли същата загуба в случай на несъстоятелност, която би настъпила, ако на банките не е била предоставена държавна помощ. Твърди, че производството за вреди по смисъла на чл. 350а от Закона за банковия сектор представлява ефективно средство за защита, което ще позволи да се извърши преценка от съда дали извънредните мерки са били правилни. Също така в съответствие с Решението от 2016 г. на КС законодателят продължава да бъде задължен да предвиди ефективно компенсаторно правно средство за защита, чието изпълнение е забавено по обективни причини.

90-93. Терминът „притежание“ по смисъла на чл. 1 от Протокол № 1 има самостоятелно значение, като не е ограничено до собствеността върху физически стоки. В някои случаи „правното очакване“ да се получи „актив“ също подлежи на защита по смисъла на чл. 1 от Протокол № 1. Когато имущественият интерес на лицето представлява вземане, то може да се счита, че има „легитимно очакване“, ако има достатъчно основание за интереса му в националното право (вж. *Anheuser-Busch Inc. v. Portugal* [GC], по. 73049/01, § 65). Акциите на дружество, което е било поставено под принудително управление поради това, че е било неплатежоспособно и не е било в състояние да посрещне задълженията си, несъмнено са имали икономическа стойност и са представлявали притежания по смисъла на чл. 1 от Протокол № 1 (вж. *Vefa Holding Sh.p.k. and Alimuçaj v. Albania* (dec.), по. 24096/05, § 93; *Lekić v. Slovenia* ([GC], по. 36480/07, § 71). По делото *Lekić v. Slovenia* ([GC], № 36480/07) Съдът приема, че самото притежание на дял създава интереси от имуществен характер и че липсата на активи не е основание делът на

жалбоподателя да не попадне в обхвата на чл. 1 от Протокол № 1. Съдът намира, че чл. 1 от Протокол № 1 е приложим към обезсилените акции дори да се приеме възражението на правителството за тяхната икономическа стойност. По отношение на облигациите, Съдът отбелязва, че държателите на облигации имат „легитимно очакване“ техните вземания да бъдат удовлетворени в съответствие с договорните клаузи (вж. *mutatis mutandis, Mamatas and Others v. Greece*, nos. 63066/14 и 2 други, § 91). Съдът отчита предположението на правителството, че поради финансовото си състояние банките въобще няма да могат да изпълнят в задълженията си към облигационерите, но при липсата на национално съдебно решение по въпроса и предвид ограничената информация, с която разполага, Съдът не може да заключи, че облигациите нямат икономическа стойност. Конституционният съд е оставил въпроса открит, като е указал на засегнатите от извънредните мерки да предявят искове. Поради това Съдът заключава, че чл. 1 от Протокол № 1 е приложим към настоящия случай и че обезсилването на акциите или облигациите на жалбоподателите е представлявало намеса в правото им, гарантирано от тази разпоредба.

94-97. Член 1 от Протокол № 1 съдържа три правила: първото е от общ характер и прокламира принципа на мирно ползване на собствеността; второто правило, съдържащо се във второто изречение на първия параграф, обхваща лишаването от собственост, но при определени условия; третото правило, посочено във втория параграф, признава, че държавите имат право, наред с други неща, да контролират използването на собствеността в съответствие с общия интерес. Оспорваните решения на СЦБ са взети с цел контролиране на банковия сектор в страната. Вярно е, че те може и да са били свързани с лишаване от собственост, но при тези обстоятелства

лишаването от собственост е представлявало съставен елемент от схема за контрол на банковия сектор. Следователно въпросната мярка е представлявала контрол върху ползването на собственост по смисъла на чл. 1, §2 от Протокол № 1 (вж. *Project-Trade d.o.o. v. Croatia*, no. 1920/14, § 76), която ще бъде преценена в светлината на общия принцип за мирно ползване на собствеността (пак там, § 94). Решенията, взети от СЦБ, имат своето основание в разпоредбите на Закона за банковия сектор, прогласени са за конституционносъобразни и са достъпни и предвидими. Въпреки това изискването за законосъобразност по смисъла на Конвенцията изисква вътрешното законодателство да осигури мярка за правна защита срещу произволни намеси на публичните органи в правата, гарантирани от Конвенцията. Всяка намеса в мирното ползване на притежанията трябва да бъде придружена от процесуални гаранции, предоставящи на съответното лице разумна възможност ефективно да оспори мерките, които нарушават правата му, гарантирани от Конвенцията (вж. *Capital Bank AD v. Bulgaria*, no. 49429/99, § 134, и *Jokela v. Finland*, no. 28856/95, § 45). За да се установи дали е изпълнено това условие, следва да се разгледат приложимите разпоредби в цялост.

98-102. В настоящия случай Съдът отбелязва, че в решението си от 2016 г. КС е установил, че разпоредбите, на които се основават извънредните мерки, не са несъвместими с правото на частна собственост, тъй като са обусловени от принципа, че бившите държатели не са претърпели загуба, по-голяма от загубата, която биха претърпели при отсъствието на оспорваните мерки (т.нар. принцип „никой кредитор не трябва да бъде ощетен“). КС обаче не е преценил дали мерките са действително оправдани при обстоятелствата, съществуващи към съответния момент по отношение на всяка

една от банките. Според правителството единственият начин да се оспорят взетите решения е по реда на производството за вреди по смисъла на чл. 350а от Закона за банковия сектор, но, както е посочил и КС, бившите държатели не са в състояние ефективно да оспорят основанията, на които се основават решенията на СЦБ, тъй като нямат достъп до информацията, въз основа на която са взети решенията. КС постановява, че за да се осигури ефективна защита, е необходимо да се приеме специално законодателство. Предоставянето на ефективно средство за защита в настоящия случай е свързано със сложни въпроси относно зачитането на различни принципи на правото на ЕС, като КС е отправил преюдициално запитване в рамките на производството, довело до решението от 2016 г. и още едно в производството относно конституционносъобразността на Закона за защита от 2020 г. Въпреки това, държавата-ответник е отговорна за гарантиране на правата на бившите държатели по чл. 1 от Протокол № 1. Предприетите извънредни мерки не са придружени от достатъчно процесуални гаранции. Бившите държатели, които са загубили своите акции или облигации през 2013 г. или 2014 г., досега не са имали ефективен достъп до реална правна възможност да оспорят основанията за тези мерки и да поискат обезщетение, камо ли да получат окончателно решение по своите претенции. Предвид гореизложеното, жалбоподателите, които не са предявили иск за вреди по реда на чл. 350а от Закона за банковия сектор не могат да бъдат упрекнати, тъй като тази възможност е по-скоро теоретична.

103-109. По отношение на възражението на правителството относно спазването на шестмесечния срок, Съдът отбелязва, че този въпрос е тясно свързан с въпроса за изчерпването на вътрешните средства за правна защита (вж. *Lopes de Sousa Fernandes*

v. *Portugal* [GC], no. 56080/13, § 130), поради което и двата въпроса следва да се разглеждат заедно по същество. Когато от самото начало е ясно, че жалбоподателят не разполага с ефективно средство за защита, шестмесечният срок започва да тече от датата на действията или мерките, срещу които е подадена жалба, или от датата на узнаване за този акт или неговото въздействие върху жалбоподателя. В същото време чл. 35, § 1 не може да се тълкува по начин, който би изисквал от жалбоподателя да сезира Съда по своята жалба, преди позицията му във връзка с въпроса да бъде окончателно уредена на национално ниво. Следователно, когато жалбоподателят се възползва от очевидно съществуващо средство за защита и едва впоследствие узнае за обстоятелства, които правят средството за защита неефективно, Съдът счита, че може да е уместно, за целите на чл. 35 § 1, шестмесечният срок да започне да тече от датата, когато жалбоподателят за първи път е узнал или е трябвало да узнае за тези обстоятелства (вж. *Zubkov and Others v. Russia*, nos. 29431/05 and 2 others, § 101, и *Varnava and Others v. Turkey* [GC], nos. 16064/90 and 8 others, § 157). В настоящия случай, първият жалбоподател, г-н Пинтар не е бил уведомен за обезсилването на акциите му, а е научил от медиите. Жалбата му, в която поддържа, че не е разполагал с ефективно средство за защита, е подадена в 6-месечен срок от отправяне на запитване до СЦБ може ли да му бъде издадено удостоверение за обезсилване на акциите му. Що се отнася до останалите жалбоподатели, Съдът разглежда подробно конкретните обстоятелства на отделните случаи и намира, че нито компенсаторното средство за защита, нито някое от другите средства за защита, които са били изпробвани от някои жалбоподатели, не са осигурили разумна възможност за обжалване на оспорваните решения на СЦБ и/или за търсене на обезщетение. Като има предвид тази констатация, Съдът няма да

разглежда конкретни елементи на средството за защита, предвидено в Закона за защита за 2020 г., още повече че понастоящем пред КС има висящо дело относно противоконституционността на този закон.

110-111. В светлината на гореизложеното Съдът заключава, че намесата в притежанието на жалбоподателите не е била придружена от достатъчни процесуални гаранции срещу произвол и следователно не е била законна по смисъла на чл. 1 от Протокол № 1. Следователно не е необходимо, нито поради липсата на релевантна информация е възможно Съдът да установи дали другите изисквания на тази разпоредба са спазени. Съдът съответно се въздържа от изразяване на каквото и да е мнение относно това дали извънредните мерки, в резултат на които акциите и облигациите на жалбоподателите са били обезсилени, са били от общ интерес и ако е така, дали е постигнат справедлив баланс между исканията на общия интерес на общността и защитата на правото на жалбоподателите на мирно ползване на притежанията (вж., *mutatis mutandis*, *Project-Trade d.o.o.*, цитирано, § 87). Поради това Съдът отхвърля предварителните възражения на правителството, присъединени към разглеждането на делото по същество и намира, че е налице нарушение на чл. 1 от Протокол № 1 от Конвенцията

8. ЗАБРАНА ЗА ДИСКРИМИНАЦИЯ

При разглеждането на правен спор относно упражняването на родителски права, националните съдилища са нарушили разпоредбите на Конвенцията като са постановили съдебни актове, единствено или преимуществено въз основа на обстоятелството, че единият от родителите е с различна сексуална ориентация. Именно този факт се явява решаващ за отказа родителските права да бъдат предоставени на майката. Поради това Съдът е установил, че е налице дискриминационно отношение, довело до нарушаване на правото на семеен живот на жалбоподателката.

Решение по делото [X v. Poland \(no 20741/10\)](#)

Фактите: Делото е образувано по жалба на г-жа X, полска гражданка, майка на четири деца, родени от брака ѝ с Y. През 2005 г. жалбоподателката започнала връзка с друга жена, Z, и подала молба за развод. Бракът бил прекратен без съдът да се произнася по въпроса за вината за разстройването на брака, като родителски права по отношение на четирите деца били предоставени за упражняване на майката.

През 2006 г. бившият съпруг на жалбоподателката подал молба до районния съд, с искане да му бъдат предоставени родителските права по отношение на четирите деца. В хода на производството било изготвено експертно заключение, като по време на изследването на жалбоподателката били отправяни директни

въпроси относно интимния ѝ живот и връзката ѝ. На 16 октомври 2007 г. съдът уважил молбата и предоставил родителските права на бащата, като приел, че бракът е бил разстроен поради факта, че жалбоподателката е започнала връзка с друга жена. Позовавайки се на изготвените по делото експертни заключения съдът приел, че: „[жалбоподателката] не желае да се откаже от [своята] прекалена интимност със Z с цел да подобри [своята] връзка с децата“. Жалбоподателката обжалвала постановеното решение. Въпреки че пред съда, бащата предложил тя да упражнява родителските права по отношение на най-малкото им дете, което имало силно изградена връзка с нея, съдът отхвърлил жалбата и потвърдил решението на първата инстанция. Вследствие на съдебното решение трите по-големи деца на жалбоподателката започнали да живеят при своя баща, докато най-малкото дете продължило да живее при X.

През 2008 г. жалбоподателката подала молба до съда с искане да ѝ бъдат предоставени родителските права по отношение на най-малкото ѝ дете, посочвайки, че то винаги е живяло с нея и е изключително привързано към нея. Жалбоподателката поискала постановяване на привременни мерки, по силата на които тя да упражнява родителските права по отношение на детето за периода, през който трае процеса. Молбата било отхвърлена, като съдът, позовавайки се на двете експертни заключения от предишното дело за родителски права от 2007 г., приел, че майката е концентрирала своето внимание предимно върху връзката с партньорката си. Решението по привременните мерки било потвърдено от въззивния съд, а детето било принудително предадено на бащата. С решение от 2009 г. съдът отхвърлил иска за

предоставяне на родителските права на жалбоподателката, въпреки че според експертните заключения, изготвени в рамките на процеса, и двамата родители разполагали с необходимия родителски капацитет. В мотивите на решението се посочвало, че най-добрият интерес на детето е то да живее заедно със своите братя и сестри, както и важноста на „мъжки пример за подражание“ в лицето на бащата при възпитаването на детето. Жалбоподателката неуспешно обжалвала решението.

Решението:

Оплакването за нарушение на чл. 14 във връзка с чл. 8 от Конвенцията

Жалбоподателката се оплаква, че съдилищата са отказали да ѝ предоставят упражняването на родителските права по отношение на най-малкото ѝ дете на основание сексуалната ѝ ориентация, което представлява дискриминация при упражняването на правата ѝ по Конвенцията в нарушение на чл. 14 във връзка с чл. 8 от Конвенцията.

По допустимостта на жалбата

46-50. Съдът не приема възражението на правителството, че жалбата не е подадена в 6-месечен срок, тъй като същата касае само правния спор, възникнал във връзка с упражняването на родителските права по отношение на най-малкото дете на жалбоподателката.

По съществуването на жалбата

51-52. Жалбоподателката посочва, че в различните етапи на съдебното производство постоянно е бил повдиган въпроса за нейната сексуална ориентация. Твърди, че националните съдилища са били предубедени, поради връзката ѝ с лице от същия пол, като именно това е довело до отказите да ѝ бъдат предоставени

родителските права по отношение на детето ѝ.

53-55. Правителството признава, че предоставянето на родителските права по отношение на четирите деца на техния баща, представлява намеса в правото на семеен живот на жалбоподателката, но твърди, че намесата е съобразена със законовите разпоредби и най-добрият интерес на децата. Изтъква се, че националният съд се е съобразил с желанието на трите по-големи деца да живеят със своя баща. Отричат се твърденията, че именно сексуалната ориентация на жалбоподателката е причината родителските права да бъдат предоставени на бившия ѝ съпруг. Според правителството националните съдилища са коментирали въпроса за сексуалната ориентация на жалбоподателката, единствено като част от фактическите обстоятелства по делото.

56-66. Становище изразяват и трети страни. Според National Chamber of Legal Advisers сексуалната ориентация на родителите не следва да има определяща роля при вземането на решение относно родителските права. Institute of Psychology of the Polish Academy of Sciences посочва, че според научните изследвания не е налице разлика в развитието на деца, отглеждани от хетеросексуални двойки и такива, отглеждани от хомосексуални двойки.

66-70. Съдът напомня, че чл. 14 следва да се разглежда единствено във връзка с нарушаването на някое от правата и свободите, гарантирани от Конвенцията и протоколите към нея. Следователно не може да се приеме, че е налице нарушение на чл. 14, освен ако обсъжданите факти не попадат в обхвата на другите материалноправни разпоредби на Конвенцията и протоколите към нея. Същевременно, за да се приеме, че има нарушение на чл. 14, следва да е налице различно третиране на лицето спрямо обичайното в сходни или близки хипотези,

без да съществува обективна и логична причина и с това да не се преследва легитимна цел. На следващо място Съдът е приел, че въпросите свързани със сексуална ориентация попадат в приложното поле на забраната за дискриминация по чл. 14 (вж. *Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal*, no. 33290/96, § 28; *Alekseyev v. Russia*, nos. 4916/07 and 2 others, § 108 и *P.V. v. Spain*, no. 35159/09, § 30). Различно третиране основано единствено или преимуществено на сексуалната ориентация на лицето са неприемливи съгласно Конвенцията.

71. Съдът отбелязва, че правото на родителя и детето да поддържат пълноценен контакт помежду си представлява основополагащ елемент от правото на семеен живот. Всяка намеса на държавните органи, засягаща това право, представлява нарушение на Конвенцията освен ако с нея не се преследва легитимна цел и намесата се явява „необходима в едно демократичното общество“.

73-76. Съдът обръща внимание на експертното заключение и доклада, изготвени във връзка с първото разглеждане на въпроса за родителските права по отношение на четирите деца, тъй като именно тези заключения са в основата на постановеното решение през 2007 г. Съдът приема, че въпросните заключения имат значителна роля и за постановяването на окончателното решение, касаещо родителските права по отношение на най-малкото от децата. Според тези експертни заключения, жалбоподателката не би могла да полага необходимите грижи за децата си, поради връзката ѝ с нейната партньорка, както и че би било възможно жалбоподателката да продължи да упражнява родителските права, ако значително подобри поведението си и изключи партньорката си от живота на семейството. Поради това Съдът приема, че въпросите относно сексуалната ориентация на жалбоподателката и нейната връзка със Z,

са били водещи в първото производство относно родителските права.

77-78. Съдът отбелязва, че в окончателното си решение националният съд отхвърля твърдението, че различната сексуална ориентация на майката е повлияла при постановяването на предишните съдебни решения. Въпреки това в същото решение определя отглеждането на деца от еднополови двойки като дискусивно, а трудностите на останалите деца на жалбоподателката да възприемат връзката ѝ като разбираеми.

79-80. Съдът приема, че на всички етапи от производството въпросите относно сексуалната ориентация на жалбоподателката и нейната връзка с друга жена са били поставяни в центъра на обсъжданията, касаещи родителските ѝ качества. В тази връзка Съдът достига до заключението, че е налице различно третиране спрямо жалбоподателката и всеки друг родител, който е молител в такъв вид съдебно производство. Отбелязва се, че различното третиране в случая е основано на сексуалната ориентация на жалбоподателката, признак попадащ в неизчерпателното изброяване на чл. 14.

81-87. Съдът подчертава, че не всеки случай на различно третиране представлява нарушение на Конвенцията. То ще представлява дискриминация, ако не преследва легитимна цел или ако не е налице необходимия баланс между използваните средства и преследваната цел. В настоящия случай в производството пред националните съдилища е установено, че жалбоподателката и бившият ѝ съпруг притежават сходни родителски качества. Според Съда мотивите, изложени от националните съдилища в подкрепа на становището, че най-добрият интерес на детето е защитен с предоставянето на родителските права на бащата, са несъстоятелни. Въпреки че правилно се

възприема ползата от това всички деца да живеят заедно, не е обсъдена силната връзка между жалбоподателката и най-малкото ѝ дете, както и липсата на подобна връзка между бащата и детето. Друг от аргументите, изложени от националните съдилища - необходимостта от „мъжки модел на подражание“, Съдът приема за стереотип, който не се подкрепя от представените пред националните органи доклади и експертни заключения. Отбелязва се, че видно от тях, жалбоподателката е родителят, който се е грижел преимуществено за детето до принудителното му отвеждане, като то се е чувствало добре при нея, както и наличието на силна връзка между двамата. Липсвала е опасност за развитието и здравето на детето. Не е имало опасения от възможността жалбоподателката да лиши бащата от пълноценен контакт с детето, напротив, същата е осъзнавала нуждата от присъствието на двамата родители в живота на детето. Поради тези причини Съдът приема, че мотивирането на решенията на националните съдилища с нуждата на детето от мъжки модел на подражание, е дискриминационно по отношение на жалбоподателката.

88-90. По отношение на възражението на правителството, че връзката на жалбоподателката със Z е взета предвид от националните органи единствено като част от фактическите обстоятелства по делото, Съдът отбелязва необходимостта да се изследва поведението и влиянието, което има партньорът на родителя спрямо детето, като част от критериите обуславящи най-добрия му интерес. Съдът обаче приема, че националните съдилища са изследвали влиянието на връзката между жалбоподателката и нейната партньорка, като част от родителските качества на майката, а не в контекста на най-добрия интерес на детето. Според Съда националните институции са приели, че

връзката на жалбоподателката има негативно влияние върху детето без да изследват отделно и връзката, изградена между него и партньорката на жалбоподателката. Счита, че дискриминационната препратка към важноста на наличието на мъжки модел на поведение при развитието на детето е надделяла при вземането на окончателното решение на националния съд пред редица други релевантни фактори. Като такива се посочват ранната възраст на детето, силната му връзка с майката, обстоятелството, че то се е чувствало добре, когато е живяло при нея, както и признанието на бащата, че детето следва да се отглежда от жалбоподателката.

91-93. Съдът подчертава обстоятелството, че националните съдилища са счели евентуално прекратяване на връзката на жалбоподателката като промяна в положителна посока по отношение на родителските ѝ качества. Връзката ѝ е разглеждана от полските съдилища като поведение, което следва да бъде поправено, изразени са очаквания тя да бъде прекратена, а партньорката на жалбоподателката изключена от семейния живот. Тези аргументи са изложени, въпреки че не са налице доказателства за негативно влияние на Z по отношение на развитието и благосъстоянието на детето на жалбоподателката. От друга страна новата партньорка на бащата, от която последният има и дете, са положително приети от националните органи. Предвид гореизложеното, Съдът приема, че при отказа да бъдат предоставени на жалбоподателката за упражняване родителските права по отношение на най-малкото ѝ дете, националните власти са взели решение единствено или преимуществено на база нейната сексуална ориентация. Подобно различно третиране противоречи на разпоредбите на Конвенцията (вж. цитираното *Salgueiro da*

Silva Mouta, § 28 и *E.B. v France*, по. 43546/02, §§ 93-96). В заключение Съдът приема, че е нарушен чл. 14 във връзка с чл. 8 от Конвенцията.

Член 12, § 1, буква д) от Директива 2011/98/ЕС относно единна процедура за кандидатстване на граждани на трети държави за единно разрешение за пребиваване и работа на територията на държава членка и относно общ набор от права за работници от трети държави, законно пребиваващи в

държава членка трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска национална правна уредба, която изключва гражданите на трети държави по смисъла на чл. 3, § 1, букви б) и в) от тази директива, от кръга на лицата с право на помощ за раждане и на помощ за майчинство, предвидени в тази правна уредба.

[Решение на СЕС \(голям състав\) по дело C-350/20](#)

9. РЕШЕНИЯ НА СЪДА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

1. Член 2, буква й), трето тире от Директива 2011/95/ЕС относно стандарти за определянето на граждани на трети държави или лица без гражданство като лица, на които е предоставена международна закрила, за единния статут на бежанците или на лицата, които отговарят на условията за субсидиарна закрила, както и за съдържанието на предоставената закрила, трябва да се тълкува в смисъл, че когато търсещо убежище лице — което е влязло на територията на приемащата държава членка, в която се намира неговото несемейно малолетно или непълнолетно дете — иска да изведе от предоставения на това дете статут на субсидиарна закрила право на убежище съгласно законодателството на тази държава членка, предоставящо такова право на лицата, които попадат в обхвата на член 2, буква й), трето тире от Директива 2011/95, релевантната дата за определяне дали ползващото се от тази закрила лице е „ненавършило пълнолетие“ по смисъла на тази разпоредба, за да се постанови решение по молбата за международна закрила на това търсещо убежище лице, е датата, на която последното е подало, евентуално неофициално, молбата си за убежище.

2. Член 2, буква й), трето тире от Директива 2011/95 във връзка с чл. 23, § 2 от нея и член 7 от Хартата на основните права на ЕС трябва да се тълкува в смисъл, че понятието „член на семейството“ не изисква действително възобновяване на семейния живот между родителя на лицето, на което е предоставена международна закрила, и неговото дете.

3. Член 2, буква й), трето тире от Директива 2011/95 във връзка с чл. 23, § 2 от нея трябва да се тълкува в смисъл, че правата, които членовете на семейството на лице, на което е предоставена субсидиарна закрила, извеждат от получения от тяхното дете статут на субсидиарна закрила, и по-специално предимствата, посочени в членове 24—35 от тази директива, продължават да съществуват след навършване на пълнолетие от това лице за срока на валидност на разрешението на пребиване, предоставено им в съответствие с член 24, § 2 от посочената директива.

[*Решение на СЕС по дело C-768/19*](#)

1. Член 2 от Директива 2003/88/ЕО относно някои аспекти на организацията на работното време трябва да се тълкува в смисъл, че периодът на предоставяната на работника през дневното му работно време почивка, през който той трябва да бъде в състояние при нужда до две минути да се отзове на спешно повикване, представлява „работно време“ по смисъла на тази разпоредба, доколкото от общата преценка на всички релевантни обстоятелства

следва, че наложените на този работник през почивките му по време на работа ограничения са от такова естество, че обективно и чувствително засягат възможността му свободно да организира времето, когато неговите професионални услуги не се изискват, и да го посвети на собствените си интереси.

2. Принципът на предимство на правото на Съюза трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска национален съд, който се произнася, след като решението му е отменено от висшестоящ съд, да бъде обвързан в съответствие с националното процесуално право от правните изводи на висшестоящия съд, когато тези изводи не са съвместими с правото на Съюза.

[Решение на СЕС по дело C-107/19](#)

Фондация „Български адвокати за правата на човека“

Гр. София 1000
Ул. „Гурко“ № 49, вх. А, ет. 3
Тел./Факс. : 02/980 39 67

e-mail: hrlawyer@blhr.org

www.blhr.org

Редактор на броя *София Разбойникова*

Подбор на решенията на ЕСПЧ *София Разбойникова*

За изготвянето на броя допринесоха и *Анна Гаврилова-Анчева, Ивелин Ангелов, Станимира Велева-Моллова, Радина Ковачева, Пламен Стефанов*

E-mail за връзка: hrlawyer@blhr.org

© Всички права запазени

Публикуваният текст не обвързва Европейския съд по правата на човека, Съвета на Европа или Съда на Европейския съюз.

Този документ е създаден с финансовата подкрепа на фонд „Активни граждани България“ по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация „Български адвокати за правата на човека“ и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на фонд „Активни граждани България“.